

Health~Holland

SHARED CHALLENGES, SMART SOLUTIONS

Jaarrapportage LSH-TKI 2019

Feestelijke lancering Kennis en Innovatie convenant met meer dan 100 coalitiepartners op 30 oktober 2019 in Utrecht. Op de foto v.l.n.r. Dianda Veldman (Patiënten federatie) Hans van Oers (Min. VWS) Michiel Sweers (Min. EZK) Carmen van Vilsteren (Topsector LSH).

Inhoudsopgave

I. Introductie	2
II. Organisatie.....	5
III. Doelstellingen van Topsector LSH	6
IV. Governance Topsector LSH	17
V. Valorisatie en kennisdeling	18
VI. Internationalisering	21
VII. Communicatie.....	22
VIII. Human Capital Agenda LSH 2019	25
IX. Financieel overzicht	26
X. Risico's en risicomanagement	28
XI. Vooruitblik 2020	30

I. Introductie

Terugblik

2019 was voor de Topsector Life Sciences & Health (LSH) en haar uitvoerend bureau Health-Holland in veel opzichten een jaar van verandering. Het Topsectoren beleid evolueerde in 2019 tot het Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid (MGTIB) hetgeen leidde tot een geheel nieuwe Kennis- en Innovatieagenda 2020 – 2023 (KIA)¹. De focus verschuift hiermee tevens naar de economische kansen die de maatschappelijke uitdagingen Nederland te bieden hebben. De Kennis- en Innovatieagenda (KIA) 2020-2023 beschrijft de ambities en doelen op de gezondheid en zorg missies binnen het veld van publiek-private samenwerkingen. De Topsector Life Sciences & Health (LSH) heeft als kwartiermaker deze KIA opgesteld in gezamenlijkheid met vele publieke en private stakeholders. Daarbij wordt voortgebouwd op een krachtig ecosysteem van publieke-private samenwerkingen (PPS'en) dat de afgelopen jaren is opgebouwd. Op dinsdag 15 oktober 2019 is de KIA opgeleverd aan het ministerie van EZK. Op 31 oktober respectievelijk 11 november 2019 werd het Kennis en Innovatie convenant (KIC) feestelijk ondertekend. Tenslotte verhuisde het bureau Health-Holland, na jarenlange gastvrijheid te hebben genoten bij ZonMw, naar een nieuwe locatie aan de Wilhelmina van Pruisenweg 104 in Den Haag.

Formulering Missies

In het kader van het vernieuwde Topsectorenbeleid van EZK heeft VWS, op verzoek van EZK en in samenwerking met andere departementen (o.a. SZW) en stakeholders, missies opgesteld. Deze missies geven richting aan de activiteiten van de topsectoren (inclusief de sleuteltechnologieën) in de komende jaren, en richten zich specifiek op een aantal deelterreinen waar VWS een meerwaarde ziet voor de topsectoren. De missies zijn dus geen complete kennis- en innovatie-agenda van VWS, maar geven aan waar de aandacht van de topsectoren de aankomende jaren naar uit gaan. Voor al deze missies geldt dat de doelen pas bereikt zijn wanneer de betreffende innovaties bijdragen aan betaalbare, toegankelijke en kwalitatief goede zorg, doelmatig geïmplementeerd zijn en de organisatie van de zorg erop is aangepast. Dat is een absolute randvoorwaarde en een grote uitdaging voor de komende tijd.

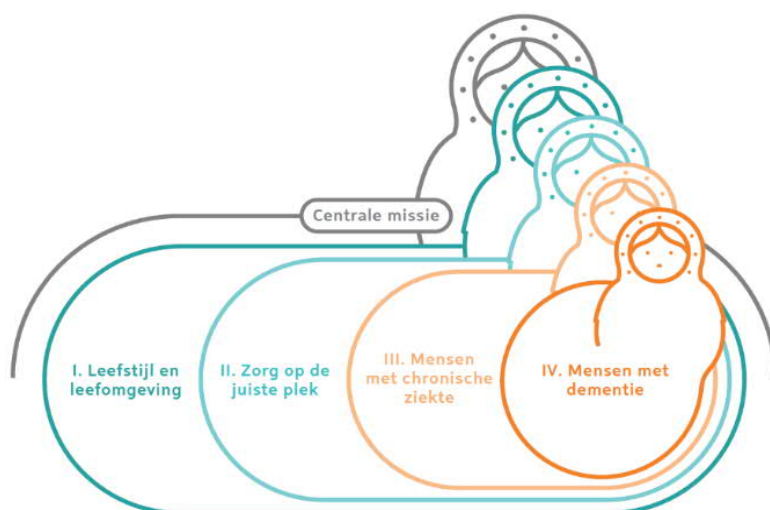
In het in 2019 verschenen missiedocument² is de centrale missie geformuleerd, over het realiseren van meer gezondheid, met een tijdshorizon tot 2040. Daaronder zijn vier missies beschreven, die aangrijpen op de achterliggende factoren van de centrale missie, zoals leefstijl, leefomgeving en kwaliteit en toegankelijkheid van de zorg. De eerste van deze vier missies heeft een tijdshorizon tot 2040, de andere drie tot 2030. Voor dit verschil in tijdshorizon is gekozen omdat het meerdere jaren kan duren voordat het gezondheidseffect van de eerste onderliggende missie zichtbaar wordt in de centrale missie.

Vitaal functionerende burgers in
een gezonde economie

¹ <https://www.health-holland.com/publications/useful-documents/kia>

² <https://www.health-holland.com/public/publications/missiedocument/missiedocument-gezondheid-en-zorg.pdf>

Centrale missie Gezondheid en zorg. In 2040 leven alle Nederlanders tenminste vijf jaar langer in goede gezondheid, en zijn de gezondheidsverschillen tussen de laagste en hoogste sociaaleconomische groepen met 30% afgenomen.

Missie 1. In 2040 is de ziektelast door een ongezonde leefstijl en -omgeving met 30% afgenomen.

Missie 2. In 2030 wordt zorg 50% meer (of vaker) in de eigen leefomgeving georganiseerd, in plaats van in zorginstellingen.

Missie 3. In 2030 kunnen mensen met een chronische ziekte of levenslange beperking naar wens en vermogen beter meedoen in de samenleving (+25%).

Missie 4. In 2030 is de kwaliteit van leven van mensen met dementie met 25% toegenomen.

De missies maken de specifieke behoefte aan onderzoek en innovaties duidelijk. Wetenschappers kunnen dit bijvoorbeeld aangrijpen voor nieuw onderzoek naar ziektes, data en grondstoffen, zodat we beter weten hoe we ze moeten genezen, behandelen of gebruiken. Ondernemers spelen vervolgens een sleutelrol om deze kennis te vertalen naar concrete toepassingen en producten. Zij zorgen bovendien voor onze werkgelegenheid en voor economische verdienkans in Nederland en het buitenland.

Nationaal Actieprogramma 'Nieuwe kansen voor Topsector Life Sciences & Health'

In 2019 hebben de eerste medewerkers van het European Medicines Agency (EMA) hun intrek genomen in een speciaal voor hen gebouwd kantoorgebouw aan de Zuidas in Amsterdam.

Teneinde de coördinatie te voeren op de activiteiten die reeds opgestart zijn of nog zullen starten om de kansen die de komst van het EMA te verzilveren is het Nationaal actieprogramma 'Nieuwe kansen voor Topsector Life Sciences & Health' van start gegaan in nauwe samenwerking met Topsector LSH.

Eind 2019 is Clémence Ross-van Dorp (Voormalig Staatsecretaris van VWS) benoemd tot ambassadeur van het programma die in de context van Topsector LSH specifiek wordt belast met het tot stand komen van het actieprogramma en het aanjagen van de economische en maatschappelijke EMA-kansen. Ook zal de ambassadeur sturen op het gezamenlijke

optrekken van relevante partijen waaronder rijk, regionale clusters, gemeenten, bedrijven, gezondheidsfondsen, universiteiten en klinische centra in het LSH-domein om op die manier te komen tot één nationale propositie met complementaire regionale accenten.

Recente ontwikkelingen

Onlangs is de hele wereld opgeschikt door een in China ingezette uitbraak van het COVID-19 virus. Deze uitbraak heeft zich in rap tempo ontwikkeld tot pandemie. Ten tijde van het schrijven van deze rapportage zijn de gevolgen en omvang hiervan nog niet goed te overzien, maar dat die zich voordoen en grote gevolgen hebben voor de Topsector LSH staat wel vast. In het voorjaar van 2020 zijn reeds met PPS-middelen de eerste projecten van start gegaan op zoek naar een vaccin en/of geneesmiddel om de omvang en gevolgen van deze pandemie te beperken.

In de financiële paragraaf van dit jaarverslag zullen wij nader op de risico's voor de stichting LSH-TKI ingaan.

II. Organisatie

De groei van het TKI bureau, Health-Holland, zet ook in 2019 stevig door. Met inmiddels rond de 500 gefinancierde R&D projecten, deels in eigen beheer en deels ondergebracht bij kennisinstellingen lopen de investeringen inmiddels op tot ruim 200 miljoen euro aan PPS toeslag.

Het Health-Holland team informeert de sector op tal van bijeenkomsten en seminars en voert de programma ondersteunende activiteiten vanuit haar nieuwe kantoor in Den Haag uit. Tevens is het TKI met ingang van medio 2019 de coördinerende Topsector voor de maatschappelijke uitdaging Gezondheid en Zorg in het kader van het vernieuwde Missiegedreven Topsectoren- en Innovatiebeleid van het ministerie van EZK.

Ook wordt de ondersteuning en secretariaatsfunctie van de LSH governance van hieruit gecoördineerd en dient Health-Holland als servicecentrum voor publiek-private partijen waaronder het MKB en de regio's.

Inmiddels worden vanuit het bureau rond de 500 innovatieve projecten (R&D waarde ± 550-600 miljoen euro) inhoudelijk gefaciliteerd en wordt tevens het gehele administratieve proces, de beoordeling en monitoring van deze door de Topsector LSH gefinancierde projecten uitgevoerd. Naast PPS-ondersteuning, programmamanagement en valorisatie draagt het bureau zorg voor alle operationele zaken zoals financiën, HRM, IT, communicatie en het onderhouden van contacten met uiteenlopende stakeholders.

Afb. 1. Health-Holland team eind 2019, per ultimo 2019 - 16.2 fte vast – 2.0 fte inhuur.

In 2019 is het team versterkt met acht nieuwe medewerkers ten behoeve van PPS-ondersteuning, programmamanagement, rapportage en verwerking.

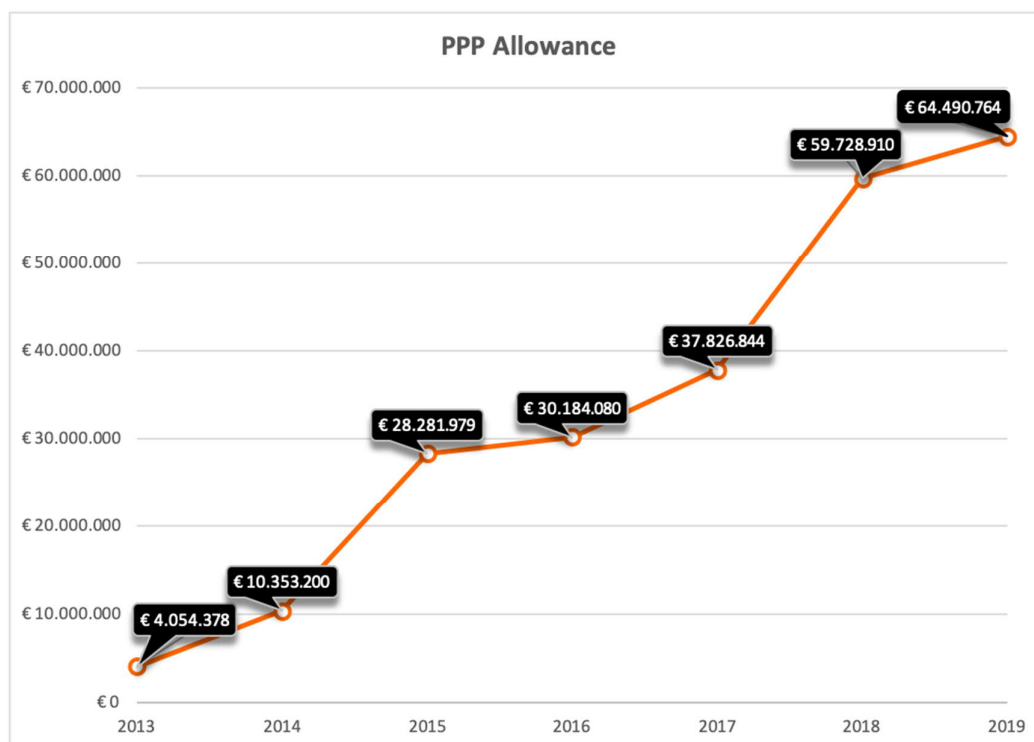
III. Doelstellingen van Topsector LSH

Op hoofdlijnen zijn de doelstellingen uit de periode 2014 – 2018 ook in 2019 nog steeds van kracht en zullen dat ook in 2020 blijven.

- Het stimuleren van publieke en private partijen om samen te werken.
- Het faciliteren van PPS-en bij de totstandkoming, de wijze van samenwerken en bij de uitvoering van hun activiteiten.
- Het integreren van sector brede en cross sector 'enabling activities'.

Vanaf 2019 zijn daar wel een aantal belangrijke doelstellingen bijgekomen in het kader van het maatschappelijke uitdaging Gezondheid en Zorg zoals eerder toegelicht. Deze hebben echter geen afwijkingen in het TKI programma tot gevolg.

Wel zijn er ten aanzien van de focus en rol van de Topsector keuzes gemaakt zoals beschreven in de Kennis- en Innovatieagenda 2020 – 2023 (KIA) en het Kennis- en Innovatieconvenant 2020 – 2023 (KIC). De groei van de in te zetten PPS-toeslag heeft in ieder geval doorgezet over 2019.

Afb. 2. Toename van PPS-toeslag van de Topsector LSH over de jaren 2013-2019.

Het proces om grondslag te genereren, die op haar beurt weer in te zetten PPS-toeslag genereerd is in 2019 verder geprofessionaliseerd. Ook door het groeiende aantal projecten in beheer die dan ook weer nieuwe PPS-toeslag genereren.

Inzet PPS-toeslag

In 2019 was er voor de Topsector LSH €64.490.764 aan PPS-toeslag beschikbaar om in te zetten in publiek-private samenwerkingsprojecten. De Topsector LSH heeft ervoor gekozen om de gegenereerde PPS-toeslag grotendeels terug te laten vloeien naar de organisaties die grondslag hebben ingediend.

Tijdelijke reservering van PPS-toeslag

In 2019, is 24% van de gegenereerde PPS-toeslag beschikbaar gesteld aan in totaal 31 partijen, zowel onderzoekorganisaties als private partijen. Middels een brief zijn partijen op de hoogte gesteld van het bedrag dat tijdelijk (ongeveer zes maanden) voor hen is gereserveerd. Indien partijen aanspraak willen maken op de voor hen gereserveerde PPS-toeslag, dient men via de Match Call procedure³ een of meerdere aanvragen voor PPS-toeslag in te dienen. In maart en oktober 2019 konden partijen aanvragen bij ons indienen. Een aanvraag bestaat uit een aanvraagformulier, budgetformulier, consortium agreement, letter(s) of commitment en een verklaring vanuit de desbetreffende organisatie dat er aanspraak gedaan mag worden op de gereserveerde PPS-toeslag.

Alle aanvragen zijn door meerdere deskundige en onafhankelijke evaluatiecommissieleden beoordeeld op wetenschappelijke kwaliteit, haalbaarheid en relevantie. Daarnaast hebben medewerkers van het TKI-bureau getoetst of de aanvragen passend zijn binnen de kaders van de PPS-toeslagregeling. Tijdens de commissievergaderingen hebben de commissieleden per aanvraag een honorerings- of afwijzingsadvies gegeven aan het bestuur. Het bestuur heeft in alle gevallen het honoreringsadvies van de evaluatiecommissie opgevolgd en de PPS-toeslag officieel toegekend. De aanvragers zijn binnen 10 weken na de deadline per brief hiervan op de hoogte gesteld. Voor de deadlines van maart en oktober 2019 zijn er respectievelijk 83 en 22 aanvragen ingediend en respectievelijk 64 en 17 aanvragen gehonoreerd. Dit komt overeen met een slagingspercentage van 77%⁴.

Samenstelling evaluatiecommissie

In 2019 bestond de evaluatiecommissie uit zes externe leden en vier TKI-bureau medewerkers (zie onderstaande tabel).

Naam	Affiliatie
Externe commissieleden	
Alain van Gool	Radboudumc
Edvard Beem (voorzitter)	Gepensioneerd
Eco de Geus	VUmc
Julie Nonnekens	Erasmus MC
Mark Mizee	Innovation Exchange Amsterdam (IXA)
Sigi Neerken	Philips
Interne commissieleden	
Andrea Stavenuiter (secretaris)	Health-Holland
Jochem Christiaansen	Health-Holland
Jolande Zijlstra	Health-Holland
Nico van Meeteren	Health-Holland, UM

Uitbreiding evaluatiecommissie

Door de grote hoeveelheid aanvragen die in maart 2019 is ontvangen, is een aantal weken voor de deadline besloten om de commissie uit te breiden met een vijftal eenmalige commissieleden, te weten: Inez de Greef (3D-PharmXchange B.V. en Treeway B.V.), Mark Mizee (IXA), Michel de Baar (MSD), Mieke Schutte (hDMT) en Richard Goossens (TU Delft).

³ <https://www.health-holland.com/calls/tki-match>

⁴ Omdat de PPS-toeslagregeling steeds bekender wordt, zijn steeds meer organisaties genoodzaakt om een interne beoordelingsronde te houden alvorens de aanvragen worden ingediend via de Match Call procedure. Hierdoor ziet Health-Holland dat er kwalitatief betere aanvragen worden ingediend en het slagingspercentage relatief hoog is.

Hierna is besloten de vaste evaluatiecommissie uit te breiden met een van de eenmalige commissieleden. Mark Mizee, Business development manager Amsterdam Neuroscience, is per 12 september 2019 door het TKI-Bestuur op voordracht van het TKI-Bureau aangesteld als lid van de evaluatiecommissie van Health-Holland.

Door het aftreden van Sigi Neerken als evaluatiecommissielid eind 2019, is Health-Holland op zoek gegaan naar een vervangend commissielid. Door een toename van het aantal aanvragen op het gebied van digitale gezondheid, is besloten te zoeken naar een kandidate met expertise op dit gebied. Jildau Bouwman, Senior Scientist and Programme Leader Digital Health Technology bij TNO, is per februari 2019 door het TKI-Bestuur op voordracht van het TKI-Bureau aangesteld als lid van de evaluatiecommissie van Health-Holland.

Toekenning van PPS-toeslag

In 2019 is 36% van de gegeneerde PPS-toeslag middels een toekenning beschikbaar gesteld aan het UMCG, TNO, AMC, Erasmus MC, VUmc, LUMC en het UMCU. Deze partijen ontvangen van Health-Holland een toekenning omdat zij in het verleden hebben bewezen kwalitatief goede projecten aan te leveren welke passend zijn binnen de PPS-toeslagregeling en de Kennis- en Innovatieagenda van de Topsector LSH. De voordelen van het ontvangen van een toekenning ten opzichte van een reservering zijn:

- Partijen kunnen zelf bepalen op welke wijze en aan welke projecten de PPS-toeslag wordt toegekend;
- Partijen kunnen zelf de eigen deadlines bepalen;
- Partijen hebben de gelegenheid om de PPS-toeslag binnen een tijdsbestek van vijf jaar in te zetten. Partijen die een reservering krijgen, dienen de PPS-toeslag binnen zes maanden bij ons aan te vragen. Doen partijen dat niet of worden er een aantal aanvragen afgewezen, dan vervalt (een deel van) de reservering en komt de toeslag vrij voor andere samenwerkingsprojecten.

Kortom, bij een toekenning van PPS-toeslag is de regie is volledig in handen van de partijen zelf zolang deze zich conformeren aan de geldende wet- en regelgeving en akkoord krijgen op de globale plannen voorgelegd aan ons bestuur.

De meeste partijen die een toekenning hebben gekregen, hebben in 2019 een interne call georganiseerd waarbij gebruik is gemaakt van de formulieren die Health-Holland via de website beschikbaar stelt. Indien gewenst, hebben partijen hierbij intensieve begeleiding gekregen vanuit het TKI-bureau. In 2019 heeft Jolande Zijlstra deze begeleiding voor haar rekening genomen.

Toekenning van PPS-toeslag aan SGF-leden

In 2019 is 21% van de gegeneerde PPS-toeslag middels een reservering of toekenning beschikbaar gesteld aan 17 leden van de Samenwerkende Gezondheidsfondsen (SGF). Zeven SGF-leden hebben ervoor gekozen om een toekenning te ontvangen (route 1). Ook zij mogen zelf bepalen hoe de PPS-toeslag ingezet wordt, mits zij zich conformeren aan de geldende wet- en regelgeving en akkoord krijgen op de globale plannen voorgelegd aan ons bestuur. In totaal hebben 10 SGF-leden ervoor gekozen een reservering van PPS-toeslag te ontvangen (route 2). Met hen is de afspraak gemaakt dat zij zelf de wetenschappelijke inhoudelijke beoordeling doen van de PPS-toeslag aanvragen door de inzet van hun vigerende wetenschappelijke evaluatiecommissies. Zodra er een positief oordeel door het desbetreffende fonds is afgegeven dient het fonds de aanvraag via de Match Call procedure in te dienen. Deze aanvraag zal echter niet meer door de LSH-evaluatiecommissie hoeven te

worden beoordeeld. Wel zal een medewerker van het TKI-bureau toetsen of de aanvraag binnen de kaders van de PPS-toeslagregeling valt.

Jaaroverzicht Health-Holland – Samenwerkende Gezondheidsfondsen (SGF)

Algemeen

Terugkijkend op de afgelopen paar jaar heeft de PPS-toeslag regeling vanuit de Topsector LSH een cultuurverandering in gang gezet bij de gezondheidsfondsen. Het heeft het taboe op samenwerken met bedrijven verder doorbroken en daarmee ook een grote impuls gegeven aan toepassingsgericht onderzoek en samenwerking met het bedrijfsleven.

Verschillende fondsen hebben aangegeven steeds meer de grote meerwaarde in te zien van de PPS-toeslag. Door co-funding zijn de budgetten per project groter, waardoor dit vaak een extra prikkel is voor onderzoekers en bedrijven om een samenwerkingsproject aan te gaan. Hiernaast wordt door samenwerking van de onderzoekers met het bedrijven de marktgerichte oplossing niet uit het oog verloren. Uiteindelijk heeft het inzetten van PPS-toeslag er mede voor gezorgd dat impact en valorisatie van kennis, veel hoger op de beleidsagenda van de gezondheidsfondsen staat, hetgeen ook zichtbaar is door de aanstelling van technology transfer-/valorisatie-experts bij hen en de door hen (mede) geïnitieerde Publiek-Private-Partnerships zoals Oncode Institute, DCVA, RegMedXB, etc.

Fonds overstijgende samenwerking

In 2019 is de derde fonds overstijgende thematische call gestart waar een deel van de gezamenlijke gegenereerde PPS-toeslag door de SGF-fondsen naar toe gaat. In het kader van deze fonds overstijgende samenwerking hebben de Samenwerkende Gezondheidsfondsen (SGF) en Topsector LSH 3,3 miljoen euro PPS-toeslag beschikbaar gesteld voor de ontwikkeling van humane meetmodellen. Het doel van het programma Humane meetmodellen is om de ontwikkeling van betere humane meetmodellen voor gezondheids(zorg)onderzoek te versnellen. Op deze manier wordt bijgedragen aan effectieve(re) wetenschap die minder afhankelijk wordt van proefdieronderzoek. Deze doelstellingen sluiten aan bij de ambities van de landelijke Transitietraject Proefdiervrije Innovatie (TPI), onder coördinatie van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. De oproep is uitgezet in samenwerking met ZonMw en NWO – domein Toegepaste en Technische Wetenschappen (TTW). De honorering van projecten uit deze call zal eind mei 2020 plaatsvinden.

Samenwerking met individuele fondsen

Ook in 2019 vond er een samenwerking op fonds specifiek niveau plaats. Dit keer resulteerde het in een gezamenlijke call van Topsector LSH met het Aidsfonds waarin de partijen- door samenwerkingen tussen bedrijven en onderzoeksinstituten te bevorderen- het onderzoek naar hiv-genezing willen versnellen. In het kader hiervan zijn twee innovatieve onderzoeksprojecten voor HIV-genezing gehonoreerd met een totaal aan € 2.038.628 PPS-toeslag.

Na het succes van het onderzoeksprogramma Technology for Oncology I in 2015 is er in 2019 een tweede call geopend (Technology for Oncology II). Topsector LSH, KWF Kankerbestrijding (KWF) en NWO-domein Toegepaste en Technische Wetenschappen (TTW) hebben hierbij weer de krachten gebundeld om de medische wetenschap te verbinden met technologische onderzoeksgroepen en de industrie. Deze samenwerking zal moeten leiden tot technische innovaties voor het voorkomen, diagnosticeren en beter behandelen van kanker, inclusief een betere kwaliteit van leven. Eind 2019 zijn er 8 projecten gehonoreerd met een totaal aan 3,0 miljoen PPS-toeslag.

Totale toekenning PPS-toeslag aan SGF leden
Er zijn via de Match Call acht individuele PPS-aanvragen gehonoreerd met in totaal € 2.654.662 aan PPS-toeslag. Via SGF beschikkingen (route 1) is er in 2019 €8.311.100 PPS-toeslag toegekend aan projecten. Totaal is in 2019 via de SGF leden €19.304.390 toegekend aan PPS-toeslag.

Inzet in strategische projecten en thematische calls

In 2019 is 19% van de gegenereerde PPS-toeslag beschikbaar gesteld voor strategische samenwerkingsprojecten en thematische calls. Voorbeelden van strategische samenwerkingsprojecten zijn RegMed XB, Oncode en VOILA.

Daarnaast zijn er in 2019 een aantal thematische calls door het TKI-bureau gerealiseerd. Voorbeelden zijn: Health-Holland International (HHINT) Kickstarter programma, Health-Holland Organ-on-Chip Showcases (HHOOCs) programma en de Netherlands Centre for One Health (NCOH) Match Call.

HHINT Kickstarter programma

De Topsector LSH wil internationale, publiek-private samenwerking stimuleren. Voor samenwerking op het gebied van R&D in Europees verband zijn financieringsinstrumenten beschikbaar. Voor samenwerking op het gebied van R&D buiten Europa zijn de mogelijkheden beperkter. Om de eerste stappen tot wereldwijde R&D-samenwerking met partijen te vergemakkelijken, heeft Health-Holland het programma 'Health-Holland Internationale (HHINT) Kickstarter voor publiek-private samenwerking' opgezet. Met dit programma worden ondernemingen en erkende kennisinstellingen uitgenodigd om PPS-toeslag aan te vragen om een vliegende start te kunnen maken op het gebied van R&D en daarmee een langdurige internationale publiek-private samenwerking te creëren. De PPS-toeslag dient als een eerste aanjager op het gebied van internationale R&D samenwerking tussen de partijen. In 2019 zijn er acht aanvragen ontvangen waarvan er vijf zijn gehonoreerd. De projecten hebben een maximale duur van 18 maanden en er is maximaal €120.000 aan PPS-toeslag per aanvraag toegekend.

HHOOCs programma

In het kader van de Transitie Proefdiervrije Innovatie (TPI)⁵ heeft Health-Holland samen met het Institute for human Organ and Disease Model Technologies (hDMT) een programma ontwikkeld op het gebied van Organ-on-Chip. Dit technologische veld biedt onze maatschappij en gezondheidszorg grote kansen om chronische ziekten op een gepersonaliseerde manier te behandelen. Bovendien kan de technologie leiden tot vermindering van dierproeven door de ontwikkeling van alternatieve preklinische onderzoeksmodellen. Binnen dit programma zijn interdisciplinaire consortia van bedrijven, erkende kennisinstellingen, patiëntenorganisaties en/of gezondheidsfondsen uitgenodigd om PPS-toeslag aan te vragen om een Organ-on-Chip-showcase te ontwikkelen. De deadline voor het indienen van aanvragen was 14 januari 2019. In totaal zijn er 12 aanvragen ontvangen waarvan er zes zijn gehonoreerd. Een totaal van EUR 2.458.648 aan PPS-toeslag is toegekend.

NCOH Match Call

In 2019 heeft Health-Holland voor het publiek-private partnerschap 'Netherlands Centre for One Health' (NCOH) 2 miljoen euro beschikbaar gesteld. Het NCOH is een samenwerking tussen negen academische instellingen, allen excellerend in het One Health veld, KNAW en

⁵ <https://www.transitieproefdiervrijinnovatie.nl>

het RIVM en is in 2015 gelanceerd. Het NCOH agendeert, initieert en dissemineert One Health onderzoek in vier onderzoeksthema's. In de afgelopen jaren is het NCOH drie substantiële PhD cohorten gestart rondom fundamentele vraagstukken. Het NCOH heeft daartoe samen met Health-Holland een subsidieoproep opgesteld. In oktober 2019 zijn er door het NCOH drie onderzoeksvorstellen ontvangen gerelateerd aan genoemde PhD cohorten, welke op wetenschappelijke kwaliteit werden geëvalueerd door de internationale Advisory Board van het NCOH. Dr. Christianne Brusckke, Chief Veterinary Officer van het ministerie van Landbouw Natuur en Voedselkwaliteit, heeft daarnaast alle voorstellen op relevantie beoordeeld. Zowel de Advisory Board als Dr. Brusckke waren zeer te spreken over de voorstellen. Op advies van het NCOH heeft het bestuur van Health-Holland de projectvoorstellen gehonoreerd. Volgens Vincent Rijsman, business developer bij het NCOH, kon met de financiële bijdrage van Health-Holland transnationale onderzoek worden geïnitieerd naar innovatieprojecten op het gebied van profylactische vaccins en preventieve strategieën.

Verantwoordingsverplichting

Alle projecten die via de Match Call, SGF-route 2 en thematische calls PPS-toeslag toegekend hebben gekregen dienen gedurende de looptijd van het project meerdere malen verantwoording aan ons af te leggen. Hieronder is uiteengezet op welke wijze en wanneer er door de penvoerder verantwoording afgelegd dient te worden.

Stuurgroep bijeenkomst

Iedere zes maanden dient de stuurgroep van het publiek-private samenwerkingsproject bijeen te komen om de voortgang van het project te bespreken. Uiterlijk 10 dagen voor aanvang van de stuurgroep bijeenkomst dient de penvoerder ons hiervan op de hoogte te stellen zodat een afgevaardigde van het TKI-bureau in de gelegenheid wordt gesteld om bij de bijeenkomst bij te wonen. Na afloop van iedere bijeenkomst dienen de notulen naar het TKI-bureau te worden gestuurd.

Voortgangsrapportage

Binnen zes weken na ieder projectjaar dient de penvoerder over de inhoudelijke en financiële voortgang van het project te rapporteren. Het formulier voortgangsrapportage ontvangt de penvoerder per e-mail. Zodra de voortgangsrapportage is goedgekeurd, zal de volgende tranche aan PPS-toeslag worden uitbetaald. Indien het project maximaal 18 maanden duurt, is alleen een eindrapportage vereist.

Eindrapportage

Binnen acht weken na de einddatum van het project dient de penvoerder naast een eventuele controleverklaring en bestuursverklaring(en) een inhoudelijke en financiële eindrapportage aan te leveren. Het formulier eindrapportage ontvangt de penvoerder per e-mail.

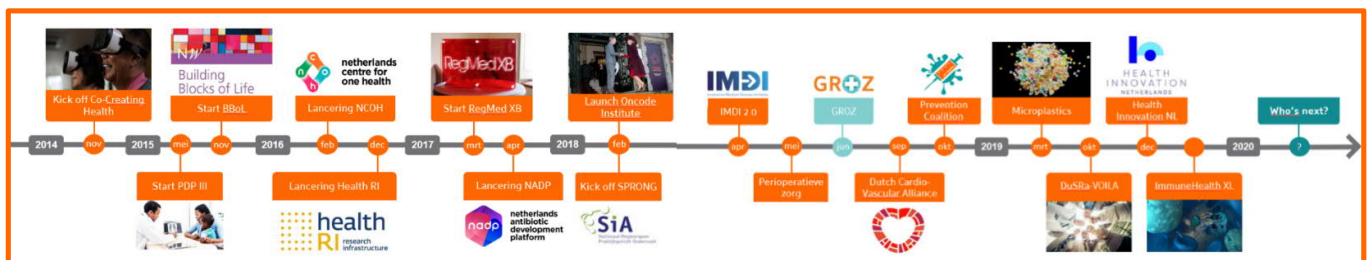
Zodra Health-Holland de eindrapportage en eventueel een controleverklaring en bestuursverklaring(en) hebben goedgekeurd, zal een afrondingsbrief worden opgesteld. Deze brief dient door de penvoerder te worden ondertekend en retour te worden gestuurd. Zodra de getekende brief ontvangen is, zal Health-Holland de laatste tranche aan PPS-toeslag uitbetalen. Het project is daarmee afgesloten.

Vanaf dat moment (of zoveel eerder als mogelijk) zullen betreffende samenwerkingsprojecten op de Health-Holland projectenpagina⁶ worden gepubliceerd waarbij ook wordt gerefereerd aan de opgedane kennis uit de TKI-relevante onderzoeksopdrachten.

Strategische publiek-private partnerships: faciliteren en continuering van succes

Sinds de start van het Bedrijfsleven beleid en de negen topsectoren in 2011/2012 reorganiseert Topsector Life Sciences & Health (LSH) de kennis- en innovatie-infrastructuur. Strategische partners ontwikkelden hiertoe veelal vanuit eerste publiek-private samenwerkingsprojecten (PPS-en) duurzame strategische publiek-private partnerships (PPP's) vanuit de triple helix gedachte, veelal ook in samenwerking met de collega-topsectoren. PPP's waarbij overheid, kennisinstellingen en bedrijfsleven onder het motto alignement nationaal samenwerken aan een specifieke moonshot. Zo ontstonden PPP's als de European Lead Factory, Oncode Institute, NeoKidney en RegMed XB. Het succes van deze PPP's inspireerde vervolgens vele rijpe en groene regionale en nationale publiek-private samenwerkingsverbanden om, aangemoedigd door de LSH-governance en begeleid door het bureau van Topsector LSH, ook uit te groeien tot een strategisch LSH PPP. Zodoende ontstonden meer dan 30 PPP's: zowel ziekte-specifieke PPP's zoals Dutch CardioVascular Alliance (gericht op hart- en vaataandoeningen) en P4O2 (longziekten), alsook generieke PPP's zoals Health-RI (data-infrastructuur), mICF (dagelijks functioneren/meedoen) en HI-NL (evaluatie van gezondheid[szorg]innovaties).

Ook in het licht van het missiegedreven topsectoren- en innovatiebeleid vormen strategische PPP's de kern om de ambitieuze missies te realiseren. Wel richt de (technologische) innovatie zich meer en meer in de context van de eindgebruiker (zorgprofessional of patiënt) en is samenwerking vanuit de quadruple helix – overheid, bedrijfsleven, kennisinstellingen én burger – dan ook evident aanwezig in elke PPP.

Afb. 3: Tijdlijn met kick-off bijeenkomsten van strategische LSH PPP's tussen 2014 en Q1 2020.

In 2019:

- Vonden er twee inspiratie- en informatiesessies voor de PPP community plaats;
- Hebben vier PPP's hun kick-off bijeenkomst gehouden: Microplastics & Health, DuSRA-VOILA, Health Innovation NL en ImmuneHealthXL;
- Zijn er met NCOH (one health) en IMDI (medtech) specifieke calls opgezet;
- Hebben er met bijna alle PPP's 1-op-1 gesprekken plaatsgevonden.

Structurele begeleiding

⁶ <https://www.health-holland.com/project>

De governance van de Topsector LSH zal – lettend op de maatschappelijke relevantie, wetenschappelijke kwaliteit en economische potentie, alsmede het potentieel tot nationale inbedding – deze initiatieven ondersteunen en begeleiden totdat ze zelfstandig kunnen opereren. De structurele, generieke begeleiding van de PPP's betreft onder meer adviserende gesprekken, verbinden met gezondheid en zorg-coalitiepartners en jaarlijkse informatie- en inspiratiebijeenkomsten. Bij enkele PPP's is er intensieve, specifieke begeleiding middels deelname in de stuurgroep en het communicatieoverleg door medewerkers van het bureau en/of de LSH-governance. Een groeiend aantal PPP's ontvangt financiering vanuit:

1. De netwerkactiviteiten-regeling voor matchmaking tussen MKB'ers onderling en tussen publieke en private partijen ten behoeve van de opzet en consolidatie van publiek-private samenwerking op onderzoek en innovatie.
2. De PPS-toeslageregeling: via een door het TKI-bestuur akkoord bevonden en na beoordeling van de evaluatiecommissie gehonoreerd innovatieproject- en/ of programma-aanvraag;

PPP's in de spotlight:

- Lancering partnership pagina op Health-Holland website da teen overzicht biedt van de (strategische) PPP's: <https://www.health-holland.com/partnerships>;
- Ontwikkeling Strategic Partnership branding door Health-Holland;
- DCVA en RegMed XB ontvingen 8 miljoen euro voor het opzetten van de valorisatietak van het Ministerie van EZK;
- I-JGZ sloot een Health Deal met 24 partijen afkomstig vanuit overheid, kennisinstellingen, jeugdgezondheidszorg, belangenorganisaties en bedrijfsleven;
- Op het Dutch Life Sciences Conference in november 2019 hingen grote posters met informatie over de PPP's.

Innovatieactiviteiten

Innovatiemakelaars

Health-Holland heeft in 2018 een pilot opgezet voor het gebruik van de Innovatiemakelaarsregeling voor de regionale zorginnovatie netwerken, waar in 2018 door drie partijen gebruik is gemaakt. In eerdere jaren werd deze regeling al toegepast met de Task Force Health Care, HollandBIO (beide vanuit de MIT TKI) en stichting MedTechPartners (vanuit de PPS-gelden).

De Innovatiemakelaars richten zich op de volgende activiteiten, zij:

- Helpen ondernemers een stap verder bij hun idee om de zorg te innoveren.
- Ze stellen hun tijd beschikbaar om MKB'ers te adviseren over en begeleiden bij:
 - o De ontwikkeling van een product, proces of dienst;
 - o De waarde propositie en mogelijke verdienmodellen;
 - o Het maken van een business case;
 - o Het vinden van financiering voor de ontwikkeling;
 - o Het verkrijgen van certificering bij de ontwikkeling van medische technologie;
 - o Verbinding in het netwerk, koppeling aan de juiste (samenwerkings)partners (zorg, kennisinstellingen, andere bedrijven en overheid).

Voor 2019 was het doel om ook andere regionale innovatienetwerken gericht op de LSH-sector de kans bieden om van deze regeling gebruik te maken. Het is van belang dat deze organisaties voldoen aan de volgende eisen:

- Een regionale focus
- Een uitgebreid netwerk gericht op innovatie in de LSH-sector
- Een rol als ondersteunende partij in het versnellen van LSH-innovaties

Naar aanleiding hiervan is de regeling uitgebreid naar een vijftal Regionale netwerkorganisaties (het Health Innovation Park, Health Valley, Healthy Ageing Network Northern Netherlands, LIME (Limburg Meet) en Slimmer Leven 2020).

Netwerkactiviteiten

Het midden- en kleinbedrijf (MKB) speelt een cruciale rol binnen de Topsector LSH. Ter bevordering van innovatieve productontwikkeling en versterking van het netwerk brengt Health-Holland MKB'ers met elkaar in contact door het financieel ondersteunen van netwerkactiviteiten. Hiermee versterkt Health-Holland de Nederlandse koppositie op het gebied van innovatieve oplossingen en samenwerking in de LSH-sector.

Afgelopen jaar zijn er 30 netwerkactiviteiten ondersteund door Health-Holland voor een totaalbedrag van € 312.427 afkomstig uit de PPS-toeslag middelen. Enkele grotere evenementen die door Health-Holland zijn ondersteund zijn o.a.:

- Innovation for Health (14 februari)
- LSH PPS-dag (7 maart)
- Congres Zorgtransformatie (12 maart)
- Mobile Healthcare Event (7 november)
- Dutch Life Science Conference (28 november)
- MedTechPartner en BioTechPartner meetings (6x, door het jaar heen)

Tijdens deze evenementen heeft Health-Holland goede zichtbaarheid als hoofdpartner gekregen (bijvoorbeeld door de powered by Health-Holland tekst) bij de LSH MKB-aanwezigen bij de verschillende activiteiten en het netwerk aan contacten met de triple/quadruple helix-partijen, vooral ook het bedrijfsleven, weer verder uitgebreid en van vele adviezen voorzien.

Zorginnovatie.nl

In het jaar 2019 heeft Zorginnovatie.nl hebben twee nieuwe partners erbij gekregen namelijk: Zorg voor Innoveren en Medtech Partners. Samen met Zorg voor Innoveren organiseert Zorginnovatie.nl innovatiecafés, waarin relevante onderwerpen voor ondernemers in de zorg besproken worden middels paneldiscussies. MedtechPartners functioneert als klankbord op het gebied strategiebeoordeling van opschaling en marktcreatie van medtech innovaties.

In 2019 is gefocust op relevante innovatieprofielen in 'the picture' te zetten middels de "blogreeks: succesvol opschalen" en innovatieprofielen die twee jaar of meer niks mee is gedaan definitief te verwijderen. De Nationale Zorginnovatieprijs 2019 wordt voor de vierde keer ingezet als financieel stimuleringsmiddel om relevante innovaties te stimuleren. Community manager Stephanie van Oorschot heeft naast innovatiemanager Thom Frielink einde 2019 de partnerschappen opgepakt.

In de periode van januari 2019 t/m september 2019 is het aantal innovaties gestegen naar 810 innovaties (8,6%). In oktober werd gestart met de verwijdering van inactieve

innovatieprofielen naar een dieptepunt van 729 innovaties. In december is het totaal aan innovaties 770. Het gemiddelde aantal bezoekers per week was 1.940 per week met een uitschieter naar 3.400 bezoekers. Hoewel de uitschieter per week lager is dan de bijna 4.000 bezoekers per week van 2018 is wel het gemiddelde aantal bezoekers per week bijna verdubbeld (81%). Eind 2018 is het doel gesteld om de impact van de community vergroten in 2019. Echter het delen van discussie topics blijft een heikel punt in 2019. In 2020 wordt het stimuleren van relevante discussiepunten verder opgepakt. In 2020 ligt verder de focus op het organiseren van netwerkevenementen met partners en het delen van succesverhalen van ondernemers middels artikelen en/of vlogs.

GROZ: vitaal functionerende burgers in een gezonde economie

In de zomer van 2018 is het GROZ-programma gelanceerd door de Top Sector Life Sciences & Health (LSH), samen met vele andere partijen uit de gehele quadruple helix, van publieke en private organisaties zoals o.a. ZonMw, ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, NFU, PostNL en CB tot aan diverse kennisinstellingen en burger- en patiënten coöperaties, zoals Nederland Zorgt Voor Elkaar, Mijn Data Onze Gezondheid, Patiënten federatie. De naam GROZ is het anagram van 'ZORG', om hiermee de beoogde omkering van de zorg expliciet te duiden. Binnen GROZ bundelen burgers, professionals in de gezondheidszorg, ondernemers, wetenschappers, financiers en de overheid hun krachten voor om die omkering mogelijk te maken, op de plek waar het gebeurt: in de regio's.

Implementatie van de missies

GROZ draagt bij aan de realisatie van de missies uit het Maatschappelijke Thema Gezondheid & Zorg: in 2040 leven alle Nederlanders tenminste vijf jaar langer in goede gezondheid, en zijn de gezondheidsverschillen tussen de laagste en hoogste sociaal-economische groepen met 30% afgenomen. Binnen GROZ bestaan hiervoor drie instrumenten, die zich richten zich op implementatie: de illustratieprojecten, de netwerkactiviteiten voor sociaal ondernemerschap, de Fieldlabs (GROZzerdammen) in samenwerking met regio-aanpakken van andere organisaties.

Drie instrumenten

De in 2018 gevormde transitieteams, schreven mee aan de Kennis- en Innovatieagenda Gezondheid & Zorg en leverden input op de benodigde strategische, tactische en operationele maatregelen voor deze transitie. In samenwerking met de transitieteams ontwikkelde de Topsector LSH in 2019 de volgende strategie: aansluiten bij, en verbinden van bestaande lokale (burger)initiatieven om duurzame systeemtransitie te realiseren.

Vervolgens ontstonden er drie instrumenten – illustratieprojecten, netwerkactiviteiten voor sociaal ondernemerschap en de Fieldlabs (GROZzerdammen) – om dit handen een voeten te geven. Als gevolg daarvan veranderde ook de rol van Health-Holland: van procesfacilitator schoof het een klein stukje op naar de uitvoering. Niet langer faciliteerde Health-Holland uitsluitend de vorming van het GROZ-gedachtegoed en het daarvoor verantwoordelijke netwerk, maar werd Health-Holland daarnaast coördinator van de uitvoering: kwartiermaker, met deze drie instrumenten als middel.

Fieldlabs - GROZzerdammen

Een GROZzerdam is een regionaal samenwerkingsverband dat de MT G&Z-missies wil realiseren. Het samenwerkingsverband bestaat in elk geval uit inwoners, ondernemers, kennis- en zorginstellingen, een zorgverzekeraar en een overheidsinstantie die gelijkwaardig aan elkaar samenwerkt en levert resultaten met impact op tenminste 100.000 inwoners.

Kortom: een belangrijke implementatieplek van de missies: daar waar technische en sociale innovaties samenkomen.

Samen met een groep van experts stelde Health-Holland een longlist samen van dergelijke regionale samenwerkingsverbanden, waarmee de experts samen met Health-Holland gesprekken voerden: inventarisatiesessies, in de regio's, met de stakeholders: van inwoners tot aan wethouders. Aan de hand van de inventarisatiesessies ontstonden de criteria en bouwstenen, die voor elke GROZzterdam vereisten werden. De longlist werd een shortlist. Na de inventarisatiesessies kwamen de matchingsgesprekken. In 2020 benoemen we een beperkt aantal GROZzertammen die nu vooroplopen, waarmee we intensiever gaan samenwerken en flink aan de slag gaan om bestaande systemen waar nodig te doorbreken, met besparingen en gezondheidsbaten als resultaten.

Dit is een continu proces: regio's enthousiast maken over de strategie, hen verbinden met diverse partijen om samen met de regio's stappen te zetten op die strategie. Om uiteindelijk de missies te realiseren. Vanzelfsprekend kunnen we dat niet alleen. Voor echte doorbraken en een wenkend perspectief andere regio's in heel Nederland, is echter een voorinvestering nodig. Hierover lopen de gesprekken en de groeiende samenwerking met het ministerie van VWS.

Illustratieprojecten en sociaal ondernemerschap

In 2019 werden de fundamenten voor concretere projecten gelegd, met daarbij een sterke link met andere maatschappelijke thema's. Verbindingen zijn tot stand gebracht om hierin 2020 en 2021 het gezamenlijke laaghangend fruit te kunnen oogsten.

De matching tussen sociaal ondernemers onderling en met mogelijke toekomstige partners en financiers, werd in 2019 georganiseerd. De Health Impact Accelerator bood ondernemers de mogelijkheid om financiers niet alleen te ontmoeten, maar ook hun taal beter te leren begrijpen en verstaan. Ondernemers werden daarnaast ook verbonden met diverse stakeholders uit diverse GROZzertammen in spé, om producten en diensten verder door te ontwikkelen met de eindgebruiker en alvast voor te sorteren op eerste implementatieplekken en mogelijke opschaling.

IV. Governance Topsector LSH

LSH Regiegroep

De regiegroep kwam in 2019 driemaal regulier en tweemaal in de vorm van Regiegroep Groot bijeen, onder leiding van de Voorzitter Martin Paul (bij afwezigheid W. Carmen van Vilsteren). In de loop van het jaar heeft een overdracht plaatsgevonden van Martin en Carmen naar Marcel Joachimsthal. De leden van de Regiegroep hebben in 2019 ieder individueel of in koppels verder gewerkt aan de onderwerpen waar zij portefeuillehouder voor zijn en tijdens de Regiegroep vergaderingen verslag gedaan van de voortgang. Ook hebben zij een belangrijke rol gespeeld bij de totstandkoming van de KIA en KIC.

LSH Topteam

Het Topteam LSH kwam zeven keer bijeen in 2019. De rol van Voorzitter van het Topteam, tevens Boegbeeld werd in april door waarnemend voorzitter Hans Schikan overgedragen aan Carmen van Vilsteren. Carmen, die reeds in de Regiegroep meedraaide, is naast haar rol als Boegbeeld actief als Director Health at TU/e en Chair of e/MTIC Board. Het Topteam nam aan het einde van het jaar afscheid van haar Captain of Science Prof. Dr. Huibert Pols, emeritus rector magnificus van de Erasmus Universiteit, die jarenlang het wetenschappelijke gezicht van het Topteam was. Huibert werd opgevolgd als Captain of Science door collega-topteamlid Prof. Dr. Pancras Hoogendoorn, in het dagelijks leven vicevoorzitter en decaan van het LUMC.

TKI-Bestuur

Het bestuur van de stichting LSH-TKI kwam 7 keer bijeen in 2019 en bestond uit Huibert Pols (voorzitter), Henk Smid (secretaris), Kees Tervoort (penningmeester) en Len de Jong. De laatste vormde ook de connectie met het LSH Topteam.

Naast de governance zoals hierboven beschreven, zal deze in 2020 worden uitgebreid met een Themateam en een Kernteam teneinde de monitoring van de voortgang op het terrein van de maatschappelijke uitdaging Gezondheid en Zorg voor haar rekening te nemen.

V. Valorisatie en kennisdeling

De activiteiten op het gebied van valorisatie en kennisdeling binnen Health-Holland worden vormgegeven in een aantal programma's: LifeSciences@Work voor waar het Biotech en Medtech betreft, ZorgInnovatie.nl voor innovaties in de zorg en de Health Impact Accelerator (HIA) voor sociale innovaties.

LifeSciences@Work

LifeSciences@Work is het valorisatieprogramma van de Topsector waarin veelbelovende startups en scale-ups in de life sciences (biotech en medtech) worden ondersteund en begeleid om hun kans op succes te vergroten. De LifeSciences@Work activiteiten bestaan uit coaching, training, partnering, financiering en netwerkvorming middels een drietal programmaonderdelen: de Venture Challenge, de Expert Classes en het Value Centre.

Venture Challenge

De Venture Challenge is een 10 weeks coaching programma waarin veelbelovende startups worden geholpen met het aanscherpen van hun business idee. Het betreft veelal PhD/Postdoc onderzoekers met de ambitie om hun onderzoeksresultaten via een startup te vercommercialiseren. De Venture Challenge helpt hen hierbij; enerzijds door het uitwerken van een concrete business case die als basis van de startup kan dienen en anderzijds door hen kennis en inzicht te geven in de benodigde stappen en skills om van een wetenschappelijke vinding een succesvolle venture te maken. Daarnaast worden ze in contact gebracht met relevante experts, investeerders en ondernemers.

De Venture Challenge werd in 2019 voor het 11^e jaar op rij georganiseerd waarbij er evenals voorgaande jaren twee edities hebben plaatsgevonden. In beide edities van 2019 samen zijn tien startups ondersteund die geselecteerd zijn uit een kleine twintig aanmeldingen. De tien startups zijn gekozen op basis van met name de technologische innovatie, de commerciële potentie en de sterkte van het team. Zes van de tien deelnemende startups komen voort uit een Nederlandse Kennisinstelling of Universitair Medisch Centrum. De overige vier startups zijn op eigen kracht ontstaan, zei het met sterke links aan een Universitair Medisch Centrum en/of groot bedrijf.

Onder de tien startups waren er vier die nieuwe medicijnen of drug delivery methoden ontwikkelen tegen onder meer tegen verschillende vormen van kanker en Multiple Sclerose. Daarnaast waren er twee medical devices, de één voor het monitoren van hartritmestoornissen ter voorkoming van hartaanvallen en de andere voor het monitoren van neonaten ter voorkoming van sepsis. Er was één In vitro Diagnostiek startup die een nieuwe diagnostische test ontwikkelde voor snelle diagnose van bacteriële infecties en de overige drie startups ontwikkelen een 'enabling' technologie voor snellere en betere screening voor het vinden van nieuwe drug targets.

Vier startups waren reeds opgericht voor hun deelname aan de Venture Challenge en de overige zes waren academische projecten. Drie van deze zes projecten zijn kort na deelname aan de Venture Challenge daadwerkelijk als bedrijf opgericht, een vierde is momenteel in oprichting. De twee overige projecten hebben nog niet tot een concreet vervolg geleid, hetgeen in beide gevallen met name te maken heeft met het ontbreken van een echte ondernemer om de kar te trekken.

Winnaars van de Venture Challenge zijn gepresenteerd tijdens het Dutch Biotech event en de Dutch Life Sciences Conference en waren respectievelijk AmbAgon en BIMINI Biotech.

In 2019 is er ook duidelijkheid gekomen over de toekomst van de Venture Challenge. Het Ministerie van Economische Zaken en Klimaat heeft besloten de Venture Challenge te gaan gebruiken als voorbeeld voor de andere topsectoren. Hiertoe is de Venture Challenge een officieel instrument geworden van het Ministerie van EZK en zal de uitvoering van de Venture Challenge vanaf 2020 worden gedaan door NWO met als achterliggende gedachte om de Venture Challenge uit te breiden naar andere Topsectoren. De LSH Venture Challenge zal na 2019 door NWO in samenwerking met Health-Holland worden georganiseerd.

Expert Classes

De Expert Classes zijn sessies van een halve dag waarbij een aantal industrie experts een inhoudelijke interactieve workshop geven aan startups waarna er uitgebreid ruimte is voor 1-op-1 expert coaching. De Expert Classes worden georganiseerd in samenwerking met partners (veelal private partijen). De Expert Classes zijn primair bedoeld voor alumni van de Venture Challenge, maar staan ook open voor andere Life Sciences startups. Wat we hebben gezien is dat ze goed werken om potentieel geïnteresseerde startups middels deze expert classes te informeren over de mogelijkheden en hen direct in contact te brengen met alumni.

In 2019 zijn vijf expert classes georganiseerd met thema's die aansluiten bij de vragen van de startups. De thema's van de expert classes in 2019 waren:

- Health Technology Assessment en Reimbursement, met medewerking van Amsterdam UMC, CbusineZ, Agendia en Sanofi.
- Clinical Trials en Regulatory Affairs, met medewerking van Amgen, 3D-PharmExchange, Xeltis en Pivot Park.
- Negotiation en Licensing, met medewerking van Utrecht Holdings, Cristal Therapeutics, GenDx en Loyens & Loeff.
- Manufacturing and control met medewerking van Progress PME, ProQr, LUMC en Biotech Training Facility
- Funding met medewerking van Galapagos, RVO, BioGeneration Ventures, Blue Sparrows en Innovation Quarter

De laatste Expert Class is bij wijze van test als een wat groter event georganiseerd met meerdere parallelle tracks waardoor zowel medtech als biotech deelnemers een passend programma geboden kon worden. Dit is als zeer positief ontvangen, enerzijds doordat er meer startups aanwezig waren (>25 in plaats van de ca 10-15 bij een reguliere expert class) en anderzijds doordat er voor een wat groter event ook grotere sprekers bereid gevonden kunnen worden om bij te dragen zoals dit keer Galapagos CEO Onno van der Stolpe. Het idee op basis van deze positieve ervaring is dan ook om in 2020 een kleiner aantal expert classes te gaan organiseren, maar deze wel wat groter van omvang te maken.

Value Centre

Het Value Centre bestaat uit een samenwerking met Stichting MedtechPartners en omvat de MedtechPartner en BiotechPartner meetings en Value Vouchers. De MedtechPartner (MTP) meetings is een bewezen concept waarin medtech startups met een specifieke hulpvraag worden gematcht met serviceproviders die hen mogelijk kunnen helpen met het oplossen van hun vraag.

In 2019 zijn vier Medtech- en BiotechPartners-bijeenkomsten georganiseerd. Tijdens deze bijeenkomsten worden de vragen van ondernemers gekoppeld aan de expertise van ondersteunende experts en bedrijven. In totaal hebben 16 ondernemers kunnen pitchten

wat totaal 151 matches opleverde ofwel gemiddeld 9 matches per ondernemer. De meest voorkomende vragen waren op het gebied van productontwikkeling (18%), financiering (16%), vermarkting (14%), CE-Certificering (12%) en klinische validatie (9%). Nieuw in 2019 was het organiseren van een Expert sessie voorafgaan aan elke MedtechMeeting.

Naast de partnering meetings worden via het Value Centre ook Value Vouchers toegekend. Dit zijn vouchers van 10.000 euro die kunnen worden ingezet door startups om een externe partij in te huren om een hulpvraag op te lossen. De startup betaalt zelf de helft van de voucher. In 2019 maakten acht partijen gebruik van dit schema (X-heal Diagnostics, Zoof Wheelchairs, UV Smart, Vitroscan, SurGuide, MyBeaker, Parkinson's Smartwatch en BedHoodie).

Highlights LifeSciences@Work Alumni 2019,

Tot slot een aantal hoogtepunten van alumni van het LifeSciences@Work programma uit 2019:

- Venture Challenge Fall 2018-winnaar Seranovo haalde niet alleen een investering van UNIQ en een EIT-subsidie in 2019 op, maar sloot ook haar eerste licentieovereenkomst met een klant om een nieuwe formulering te ontwikkelen.
- Naast seranovo hebben Protinhi, Momo Medical, Ncardia en SkylineDx met succes private financiering opgehaald.
- Steeds meer LS@W alumni vinden ook hun weg naar financiering door de Topsector Life Sciences & Health (Health ~ Holland), waaronder Protinhi, River Biomedics, NCardia, Hybridize en Ocello.
- Bovendien waren veel Venture Challenge-alumni succesvol in de NWO Take-Off, waaronder Hybridize, IOVA, X-Heal Diagnostics, Exovectory, River Biomedics, Helia Biomonitoring, BI/Ond, Cenya Imaging, Praxa Sense, Bimini Biotech en Goal 3.

VI. Internationalisering

Internationalisering is een belangrijk speerpunt voor de Topsector LSH, niet in de laatste plaats omdat Nederlandse innovaties hun weg moeten vinden in het buitenland. De enige jaren geleden gevormde werkgroep Internationaal, o.l.v. Topteamlid Len de Jong, is hét coördinatiepunt voor de sector, als het gaat om internationalisering. De werkgroep is in 2019 acht keer bijeen geweest.

Naast het inspelen op maatschappelijke uitdagingen is het ook van belang de Internationale economische kansen die deze met zich meebrengen optimaal te benutten. In het jaar 2019 is een aanvang gemaakt met het actualiseren van de Strategie Internationaal voor LSH, mede in het kader van het MGTIB.

De internationaliseringsstrategie van Topsector LSH 2020-2023 bouwt voort op de succesvolle strategie van de afgelopen vijf jaar. Zij heeft als centrale doelstelling het vergroten van de economische en maatschappelijke impact van de LSH-sector in Nederland en daarbuiten. Dit wordt gerealiseerd door het versterken van Nederlandse LSH-activiteiten in het buitenland en van buitenlandse LSH-bedrijven en -organisaties in Nederland.

Gezien het belang van handel, kennisuitwisseling en buitenlandse investeringen (acquisitie) voor de Nederlandse economie en samenleving sluit internationalisering naadloos aan bij het maatschappelijk thema Gezondheid en Zorg.

Health-Holland Visitors Programme

In september 2019 vond wederom het 4-daags Health-Holland Visitors Programme (HVP) plaats in Nederland. Met ondersteuning vanuit Health-Holland, de TFHC, het postennet en RVO zijn delegaties uitgenodigd uit veertien landen, waaronder de focuslanden van de Topsector LSH (China, Verenigde Staten en Kenia). Elke delegatie heeft een op maat gemaakt bezoekprogramma ontvangen met als doel de internationale Healthcare stakeholders verder kennis te laten maken met het Nederlandse gezondheidszorgsysteem en in contact te brengen met Nederlandse MKB-bedrijven in de Life Sciences & Health sector. Deelname aan de World of Health Care 2019 was onderdeel van het programma.

VII. Communicatie

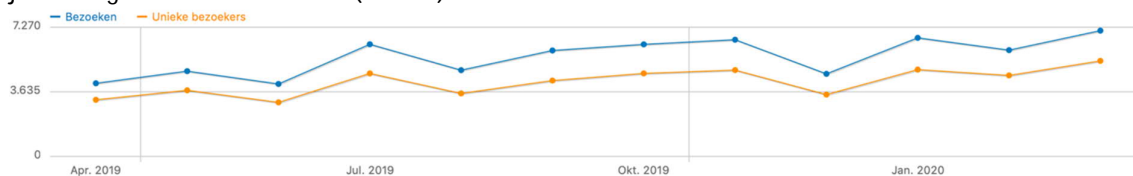
Topsector LSH communiceert met een eenduidige Health-Holland branding volgens de 'one voice, one message' methode, zowel in nationale als internationale setting. Deze branding wordt steeds vaker gebruikt door stakeholders en partners uit de LSH-sector.

Health-Holland Communicatiemiddelen

Topsector LSH maakt gebruik van verschillende communicatiemiddelen om haar eigen activiteiten te belichten, haar netwerk te informeren en inspireren en de LSH-sector nationaal en internationaal te promoten.

Website

Per maand zijn er meer dan 4.000 unieke bezoekers per maand. Er is gedurende het gehele jaar een groei te zien in aantal (unieke) bezoekers.

Projecten pagina

Het afgelopen jaar zijn er 150 gefinancierde onderzoeks- en ontwikkelingsprojecten gepubliceerd op de website, waardoor het aantal gepubliceerde projecten nu op 250 staat.

Partnership pagina

Dit jaar is er een partnership pagina opgezet om strategische publiek-private partnerschappen onder de aandacht te brengen op de website. Momenteel staan er 24 partnerschappen uitgelicht.

Health-Holland Newsflash

Eens per twee maanden is er een Health-Holland Newsflash uitgestuurd naar het Health-Holland netwerk met \pm 3.000 contacten.

Year in Preview 2020

Dit jaar is voor het eerst een Year in Preview opgesteld met een vooruitblik op de ontwikkelingen en activiteiten in de LSH-sector in 2020, met het oog op het nieuwe missiegedreven topsectoren- en innovatiebeleid.

Twitter

Het aantal volgers is gestegen naar 2254 en er zijn sinds het gebruik van twitter 1798 berichten getweet.

LinkedIn

Het aantal volgers is dit jaar gestegen naar 1153.

Flyers

Diverse flyers zijn ontwikkeld over onder andere de activiteiten van topsector LSH en haar calls.

Video

In samenwerking met Invest in Holland en de Vereniging Innovatieve Geneesmiddelen is de video 'The Netherlands: the most concentrated and innovative biopharmaceutical community in Europe' ontwikkeld.

Podcast

In samenwerking met BNR zijn vijf podcasts opgezet genaamd 'BNR's Big Five: Ondernemers met een zorgmissie'.

Afb. 4. Robin Koops, CEO Inreda Diabetic, tijdens de podcast 'BNR's Big Five: Ondernemers met een zorgmissie' met de Kennis- en Innovatieagenda 2020-2023 Health & Care.

Evenementen en netwerkactiviteiten

Topsector LSH heeft onder de vlag van Health-Holland vele evenementen en netwerkactiviteiten in Nederland georganiseerd en gesponsord om zoveel mogelijk stakeholders te betrekken bij het maken van stappen in de LSH-sector. Veel van deze activiteiten voert de Topsector uit in samenwerking met partners als HollandBIO, Task Force Health Care, Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, ZonMw, MedtechPartners, en Invest in Holland.

Voorbeelden van nationale evenementen waarbij Health-Holland aanwezig was zijn o.a. Innovation for Health, HealthValley Event, LSH-PPS dag, Mobile Healthcare, Dutch Biotech Event, NRC Live serie over Toekomst van de Zorgprofessional, World of Health Care, Shaping the future of the Dutch LSH-sector en de Dutch Life Sciences Conference. In het bijzonder hebben wij met meer dan 120 partijen uit de Health-Holland coalitie de lancering van de Kennis- en Innovatieconvenant gevierd (foto op voorpagina).

Ook kleurde vele internationale evenementen oranje en wapperde de Health-Holland vlag tijdens vele handelsmissies. Voorbeelden van internationale evenementen zijn de MEDICA, BIO Europe (Spring) en de BIO International Convention. Bekijk hier waar de Health-Holland vlag heeft gewapperd tijdens de handelsmissies:

VIII. Human Capital Agenda LSH 2019

Naast de drie actielijnen uit de roadmap Topsectoren 2016-2020 stond 2019 in het teken van het opstellen van de nieuwe human capital roadmap 2020-2023 met als titel 'Samen aan de slag'. De activiteiten human capital LSH zijn onlosmakelijk verbonden met de activiteiten human capital van de andere topsectoren.

Human capital roadmap 2020-2023: 'Samen aan de slag'

Om de transitie(s) vorm te geven die de topsectoren voorstaan is een adequaat opgeleide en wendbare beroepsbevolking een van de belangrijkste pijlers. In 2019 is de nieuwe roadmap human capital 2020-2023^[4] tot stand gekomen in samenwerking tussen alle coördinatoren van de topsectoren, waarin langs drie samenhangende programmalijnen samen met partners (publiek en privaat) meer impact gemaakt gaat worden. Door afstemming met directie/topsteam LSH is synergie tot stand gebracht tussen de generieke roadmap human capital topsectoren enerzijds en de specifieke Kennis- en innovatie-agenda voor het maatschappelijk thema Gezondheid & Zorg. Onderstaande figuur illustreert de samenhang van de missies LSH en human capital.

Human capital: toekomst behendige (beroeps)bevolking

Onderwijs & innovatie

Om te zorgen en te borgen dat toekomstbehendige (zorg)professionals bijdragen aan de gewenste transitie(s) is in 2019 ingezet op een aantal strategische instrumenten ten aanzien van onderwijs en opleiding.

De aanvraag Educational Health Deal is ingediend bij RVO met commitment van EZK, OCW en VWS. In een Educational Health Deal worden convenantafspraken gemaakt tussen relevante publieke en private partijen, onder supervisie van de ministeries van VWS, EZK en OCW, met als doel om sociale, technologische en systeeminnovatie in preventie en zorg in opleidingen en onderwijs te krijgen via private ondernemers. De Educational Healthdeal is beschreven in de gezamenlijke Roadmap Human Capital Topsectoren in het kader van contextrijke leer- en innoveromgevingen.

Verder is gestart met een initiatief om sociale innovatie bij vak- en beroepsverenigingen op de (beleids)agenda te krijgen. Samen met de Federatie voor Gezondheid, VvAA en NCJ is een netwerktafel voorbereid die in 2020 georganiseerd wordt. Hiermee wordt een start gemaakt om de beroepsvereniging van de toekomst mede vorm en inhoud te geven, waardoor arbeidsmarkt en scholing/opleiding een nieuw en actueel handelingsperspectief krijgen. Tevens zijn in 2019 zijn oriënterende gesprekken gevoerd met relevante stakeholders (MBO-raad, Vereniging Hogescholen) om (beroeps)opleidingen te stimuleren om

interprofessioneel te gaan samenwerken aan een samenhangend raamplannenstelsel voor preventie- en zorgopleidingen, geïnspireerd door de inzichten van de commissies Kaljouw en Kervezee.

Learning communities

Na de afgelopen jaren sterk te hebben ingezet op het professionaliseren van het concept learning community (inclusief Fieldlabs, Skillslabs, Living labs, CoE's en CIV's), was de tijd rijp om met de betrokken partners de impact en reikwijdte van deze communities verder te vergroten en de realisatie te versnellen. Ter ondersteuning hiervan zijn de volgende tools/instrumenten ontwikkeld ([zie site Katapult](#)):

- Digitale actiescan learning communities, om groepen die een Learning community op willen starten laagdrempelig, snel en efficiënt op gang te helpen;
- Publicatie vierluik learning communities met best practices & 'lessons learned';
- Video en visuele presentatie over learning communities.

Daarnaast is aan de commissie learning communities (vz Doekle Terpstra) gevraagd om advies uit te brengen met betrekking tot de vraag of en hoe de twee pilot calls (begin 2019) voor learning communities verduurzaamd en opgeschaald kunnen worden. De pilot calls zijn een samenwerkingsverband van NWO/SGW, Regieorgaan SIA en NRO.

Op basis van dit in het najaar 2019 uitgebrachte advies bereiden de topsectoren LSH, Energie en ICT momenteel een NWO missie call voor ten behoeve van een meerjarig onderzoeksprogramma learning communities rond de drie thema's:

1. Inzicht in werkzame elementen van learning communities;
2. Het verbinden van leren en innoveren;
3. Het versterken van het leervermogen van zowel individuen als organisaties.

HELIS Academy

De HELIS Academy [\[3\]](#) beoogt, in samenwerking met onderwijsinstellingen en het bedrijfsleven in Nederland en België, opleidingen in de Life Sciences aan te bieden die nauw aansluiten op de arbeidsmarkt. Het programma zet in op ontwikkeling en afstemming van gepaste opleidingen, stages en traineeships om industry readiness van de benodigde profielen te vergroten. Bedrijven in het Life Sciences en Health ecosysteem kunnen hiervan profiteren en is ook in 2019 voortgezet.

GROZ

Met het programma GROZ is in 2019 intensief samengewerkt. Dit heeft geresulteerd in een overzicht van HCA-gerelateerde initiatieven binnen de potentiële GROZzterdammen, en een eerste initiatief om contact te leggen met (beoogde) learning communities.

IX. Financieel overzicht

Inmiddels zijn de jaarcijfers over 2019 vastgesteld en werd het jaar met een negatief exploitatieresultaat afgesloten. Dit negatieve resultaat verdient nadere duiding aangezien dit wordt veroorzaakt door een record bedrag aan toegekende PPS toeslag over het jaar 2019, te weten € 74.916k versus de gerealiseerde opbrengst van € 62.597k aan programmatoeslag. Aangezien de stichting LSH-TKI zich reeds jaren ten doel stelt zoveel mogelijk PPS toeslag in te zetten in diverse R&D projecten wordt hiermee het gewenste inhaaleffect gerealiseerd, uit in eerdere jaren veroorzaakte onderuitputting.

De gerealiseerde operationele kosten blijven binnen budget ondanks dat niet alle financiële consequenties van de verhuizing vooraf waren te voorzien. De ontwikkeling van door te beschikken subsidies is in het jaar 2019 wederom verbeterd ten opzichte van 2018.

LSH heeft, afgezien van de te verdelen subsidiebedragen, een groeiende, maar nog steeds bescheiden begroting voor 2020, waarbij aan de kostenkant voldoende flexibiliteit is ingebouwd om eventuele tegenvallers op te kunnen vangen. Per saldo resteert een positief saldo. De omvang van de totale reserves en fondsen zal door het positieve saldo in 2019 toenemen tot € 710.096. Voor 2020 is de verwachting dat een groter bedrag reserveringen moet worden opgenomen in verband met de Covid-19 crisis. De omvang hiervan is nog niet bekend en betreft ook een gebeurtenis na balansdatum.

X. Risico's en risicomanagement

Risicomanagement en de toepassing van controleprocedures zijn geïntegreerd en ingebed in de dagelijkse operatie en toezichthoudende structuur van Topsector LSH. Het bestuur van Topsector LSH erkent dat de interne controle en administratieve organisatie belangrijke componenten zijn, die de stichting in staat stelt om de operationele en financiële doelstellingen te bereiken. Het bestuur ondersteunt een proactieve benadering van risicobeheer met het besef dat het managen van deze risico's een wezenlijk onderdeel van de organisatie vormt.

Op basis van risicobeoordelingen is een vijftal risicogebieden geïdentificeerd. De organisatie is zich bewust van deze risico's. Dit stelt de stichting in staat de kans te verminderen dat risicovolle gebeurtenissen zich voordoen en om maatregelen te nemen, zodat de impact van deze risico's kunnen worden beheerst en verminderd. De risicogebieden zijn:

- Een onjuiste inzet/aanwending van de ontvangen PPS-toeslag;
- Dat niet alle partners voldoende bekend zijn met de subsidiespelregels van de PPS-regeling en daarmee mogelijk kosten declareren die volgens de regeling niet subsidiabel zijn;
- Fraude en corruptierisico's;
- Impact COVID-19 op de organisatie en haar medewerkers.

In 2019 is de tweede overkoepelende accountantscontrole verricht met betrekking tot de verleende TKI-toeslag (2014). De controle kon soepeler verlopen, doordat er lessen waren geleerd uit de eerste overkoepelende accountantscontrole verricht in 2018 met betrekking tot de verleende TKI-toeslag 2013. De subsidiegever, RVO, heeft in 2019 diverse steekproeven uitgevoerd om de juiste inzet steekproefsgewijs vast te stellen. De uitkomsten van de steekproeven die tot nu toe zijn uitgevoerd tonen aan de zaken goed op orde zijn. Een andere beheersmaatregel die ervoor zorgt om de risico's met betrekking tot de inzet te mitigeren is de aanwezigheid van de evaluatiecommissie die het bestuur adviseert over het gehele programma en de ingediende projectvoorstellen. In de evaluatie van de voorstellen wordt afdoende rekening gehouden met de voorwaarden van de regeling als gevolg waarvan het risico op daadwerkelijke onjuiste inzet sterk wordt verkleind.

Een belangrijke beheersmaatregel die ervoor zorgt dat partners bekend zijn met de subsidiespelregels van de PPS-regeling vooral de inhoud van de toekenning waarin nadrukkelijk wordt aangegeven dat de subsidievoorwaarden van het Kaderbesluit nationale EZ-subsidies integraal van toepassing zijn. Tevens dient er door de partners aan het einde van de aanwendingsperiode verantwoording afgelegd te worden aan Topsector LSH door middel van een controleverklaring afgegeven door een accountant. Aanvullend daarop dient vermeld te worden dat onze organisatie vaak samenwerkt met relatief grote partners met een grote bekendheid met de subsidievoorwaarden van onder andere het Kaderbesluit nationale EZ-subsidies.

Het bestuur is verantwoordelijk voor systemen van interne risicobeheersing en controle en voor het beoordelen van hun operationele effectiviteit. De interne risicobeheersings- en controlesystemen zijn ontworpen om significante risico's te identificeren en om te helpen bij het beheer van deze risico's. De kans op fraude en corruptierisico's is daarmee laag. De accountant merkt op dat tijdens de balanscontrole 2019 er geen onjuiste of onterechte betalingen, fraude of andere illegale handelingen aan het licht zijn gebracht. Toch kunnen, vanwege hun inherente beperking, de controlesystemen niet alle onjuistheden, onnauwkeurigheden, fouten, fraude of niet-naleving van wet- en regelgeving detecteren, noch kunnen zij zekerheid bieden met betrekking tot het bereiken van de doelstellingen.

Gebeurtenissen na balansdatum

In verband met de uitbraak van het coronavirus hebben wij voorzorgsmaatregelen en regels geïmplementeerd op basis van de aanbevelingen van officiële gezondheidsorganisaties, zoals de Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) en het RIVM in Nederland. Op deze wijze streven we ernaar om de gezondheidsrisico's van onze werknemers, leveranciers en onze partners te minimaliseren. Gezien de vermogenspositie van de Stichting en de overheid als belangrijkste financier blijft de financiële impact op de stichting op korte termijn nihil. De liquiditeitspositie is ook afdoende om risico's op de korte termijn voldoende op te kunnen vangen. Onze partners hebben als gevolg van de uitbraak wel moeite om de subsidie tijdig aan te wenden binnen de gegeven deadlines. Daarover is de stichting in overleg getreden met de partners en ook met de subsidiegever. Bij de subsidiegever is in dit kader zes maanden uitstel verkregen voor de aanwending van de subsidie. Desalniettemin blijft het risico bestaan op tijdige uitputting van de middelen en blijven we dit nauwgezet volgen. De verwachte impact van de uitbraak van het coronavirus op de organisatie op de lange termijn op onze activiteiten is op dit moment nog niet duidelijk en niet in te schatten. Reden hiervoor zijn de grote mate van onzekerheid over de verspreiding en de impact van het coronavirus en de aard, omvang en effectiviteit van overheidsmaatregelen.

Het bestuur heeft de risico's waaraan Topsector LSH wordt blootgesteld, geanalyseerd en de controleomgeving voor het boekjaar eindigend op 31 december 2019 beoordeeld. Continu verbetert en observeert het bestuur het huidige systeem van controle over de operationele en financiële verslaggeving van de verschillende projecten.

Het bestuur is van mening dat de huidige systemen die binnen Topsector LSH worden gebruikt, een doeltreffend en doelmatig kader van interne controle creëren en dat met de genoemde beheersmaatregelen de risico's in toereikende mate zijn onderkend en afgedekt.

XI. Vooruitblik 2020

Met de vanaf medio maart 2020 ingezette gedeeltelijke “lockdown” van de Nederlandse samenleving is het moeilijk een realistische inschatting te maken hoe dit jaar voor de stichting gaat verlopen. De stichting TKI-LSH/Health-Holland heeft in het kader van de COVID-19-effecten op de PPS-projecten het initiatief genomen tot de oprichting van een “Project recovery team”.

Project Recovery Team

Doel: effecten COVID-19 op PPS-projecten inventariseren en het vinden van oplossingen voor het borgen van een goede voortgang en uiteindelijk afronding van alle projecten

Stappenplan

Opzet en doelstelling voor 2020 is om de continuïteit van de projecten waar de afgelopen jaren ruim 200 miljoen aan PPS-toeslag is geïnvesteerd en waarvan vele projecten nog lopende zijn, zoveel als mogelijk is te borgen. Een breed gedragen zorg, ook bij andere TKI's en samen met o.a. RVO en EZK, is dat bereidheid tot cofinanciering van het bedrijfsleven in de 2^e helft van 2020 drastisch zal teruglopen. Bedrijven dreigen in liquiditeitsproblemen te komen, hetgeen voor de PPS-regeling tot een neerwaartse spiraal kan leiden. Wij zullen de tot ons ter beschikking staande middelen op zeer zorgvuldige wijze moeten inzetten teneinde zowel consolidatie als innovatie de ruimte te geven. Zo nodig zullen we bij onverhoopte en ogenschijnlijk onoplosbare problemen in overleg met TKI-Bestuur en LSH-Topteam tijdig escaleren naar RVO en EZK om oplossingen voor de organisatie en/of de projecten te vinden.

Daarnaast zullen de (nieuwe) activiteiten in het kader van de maatschappelijke uitdaging gezondheid en zorg de nodige aandacht krijgen. Het team zal blijven groeien en ondanks haar relatief beperkte omvang naar veel impact blijven streven.

28 mei 2020
Ernst Nagel
Operations Director Stichting LSH-TKI

Jaarrekening LSH-TKI 2019

A. Balans

	<u>31-12-2019</u>	<u>31-12-2018</u>
	€	€
ACTIVA		
Vaste activa		
- Materiële vaste activa	285.009	8.955
- Financiële vaste activa	<u>119.163.473</u>	<u>108.362.684</u>
Totaal vaste activa	<u>119.448.482</u>	<u>108.371.639</u>
Vlottende activa		
- Vorderingen	125.676	44.049
- Liquide middelen	<u>49.814.582</u>	<u>28.298.088</u>
Totaal vlottende activa	<u>49.940.258</u>	<u>28.342.137</u>
Totaal activa	<u><u>169.388.740</u></u>	<u><u>136.713.776</u></u>
PASSIVA		
Reserves en fondsen		
- Reserves	817.103	832.985
- Fondsen	<u>44.100.919</u>	<u>56.419.731</u>
Totaal reserves en fondsen	<u>44.918.022</u>	<u>57.252.716</u>
Schulden		
- Schulden op lange termijn	122.956.864	78.833.203
- Schulden op korte termijn	<u>1.513.854</u>	<u>627.857</u>
Totaal schulden	<u>124.470.718</u>	<u>79.461.060</u>
Totaal passiva	<u><u>169.388.740</u></u>	<u><u>136.713.776</u></u>

B. Staat van baten en lasten

	Realisatie 2019	Begroting 2019	Realisatie 2018
	€	€	€
BATEN			
Projectbaten	65.128.387	67.785.000	61.882.432
Overige baten	<u>35.536</u>	<u>0</u>	<u>0</u>
Totaal baten	<u>65.163.923</u>	<u>67.785.000</u>	<u>61.882.432</u>
LASTEN			
Directe projectkosten	<u>74.916.154</u>	<u>60.200.000</u>	<u>48.960.853</u>
Operationele kosten			
- Personeelskosten	1.460.034	1.272.000	1.011.160
- Huisvestingskosten	81.674	45.000	0
- Congressen en seminars	27.677	20.000	71.779
- Accommodatie- en reiskosten	66.779	50.000	53.105
- Pr en communicatie	141.347	100.000	114.923
- Value Centre & Venture Challenge	195.254	253.722	131.059
- Zorginnovatie.nl	41.976	35.000	1.063
- Consultancy en advies	332.620	630.000	216.074
- Kantoorkosten	64.105	55.000	29.384
- Afschrijvingen	43.968	5.500	5.218
- Algemene en administratieve kosten en externe programmaondersteuning	<u>126.436</u>	<u>118.778</u>	<u>88.000</u>
Totaal operationele kosten	<u>2.581.870</u>	<u>2.585.000</u>	<u>1.721.765</u>
Totaal lasten	<u>77.498.024</u>	<u>62.785.000</u>	<u>50.682.618</u>
Saldo voor financiële baten en lasten	-12.334.101	5.000.000	11.199.814
Saldo financiële baten en lasten	<u>-593</u>	<u>-1.500</u>	<u>-4</u>
Saldo van baten en lasten	<u><u>-12.334.694</u></u>	<u><u>4.998.500</u></u>	<u><u>11.199.810</u></u>

	<u>Realisatie 2019</u>	<u>Begroting 2019</u>	<u>Realisatie 2018</u>
	€	€	€
<i>Bestemming saldo:</i>			
Toevoeging/onttrekking aan:			
- Continuïteitsreserve	-15.882	-1.500	196.753
- Bestemmingsreserve Innovatie stimulatie	0	0	0
- Bestemmingsfonds TKI-toeslag 2013	0	0	0
- Bestemmingsfonds TKI-toeslag 2014	-4.220.441	0	3.297.084
- Bestemmingsfonds TKI-toeslag 2015	2.089.223	0	-4.648.944
- Bestemmingsfonds TKI-toeslag 2016	1.833.607	-2.479.753	-20.013.698
- Bestemmingsfonds PPS-toeslag 2017	-798.445	-12.906.921	-9.835.295
- Bestemmingsfonds PPS-toeslag 2018	-32.813.878	-44.613.326	42.203.910
- Bestemmingsfonds PPS-toeslag 2019	21.621.122	65.000.000	0
- Bestemmingsfonds TKI Impuls 2013	<u>-30.000</u>	<u>0</u>	<u>0</u>
Totaal	<u><u>-12.334.694</u></u>	<u><u>4.998.500</u></u>	<u><u>11.199.810</u></u>

C. Kasstroomoverzicht

Het saldo van de liquide middelen per 31 december 2019 muteerde van € 28.298.088 naar € 49.814.582.

	<u>2019</u>		<u>2018</u>	
	€	€	€	€
<u>Kasstroom uit operationele activiteiten</u>				
Saldo van baten en lasten	-12.334.694		11.199.810	
Afschrijvingen	<u>43.968</u>		<u>5.218</u>	
		-12.290.726		11.205.028
Mutaties in werkkapitaal:				
- kortlopende vorderingen	-81.627		154.867	
- langlopende schulden	44.123.661		31.621.244	
- kortlopende schulden	<u>885.997</u>		<u>-215.598</u>	
Totaal mutaties in werkkapitaal		<u>44.928.031</u>		<u>31.560.513</u>
Totaal kasstroom uit operationele activiteiten		32.637.305		42.765.541
<u>Kasstroom uit investeringsactiviteiten</u>				
Mutaties in materiële vaste activa		-320.022		0
Mutaties in financiële vaste activa		<u>-10.800.789</u>		<u>-34.324.853</u>
Nettokasstroom		<u>21.516.494</u>		<u>8.440.688</u>
Beginsaldo geldmiddelen		28.298.088		19.857.400
Eindsaldo geldmiddelen		<u>49.814.582</u>		<u>28.298.088</u>
Mutatie geldmiddelen		<u>21.516.494</u>		<u>8.440.688</u>

D. Algemene toelichting

Activiteiten

Life Sciences & Health (LSH) is een van de belangrijkste sectoren in de Nederlandse economie, en werd daarom benoemd tot topprioriteit van het ministerie van Economische Zaken.

De Topsector heeft als doel bij te dragen aan het succes van de LSH-sector door krachten te bundelen en te verenigen. LSH heeft daarin een coördinerende en faciliterende rol voor de wetenschappelijke ontwikkeling en het innovatieveld waarin publieke en private partijen samen opereren. Allemaal met een duidelijke missie: vitale burgers in een gezonde economie. De stichting voert zelf geen wetenschappelijk onderzoek uit.

Vestigingsadres en inschrijving Handelsregister

LSH is gevestigd aan de Wilhelmina van Pruisenweg 104 te Den Haag en staat onder nummer 27380989 ingeschreven in het Handelsregister van de Kamer van Koophandel.

Schattingen

Om de grondslagen en regels voor het opstellen van de jaarrekening te kunnen toepassen, is het nodig dat het bestuur van LSH zich over verschillende zaken een oordeel vormt en schattingen maakt die essentieel kunnen zijn voor de in de jaarrekening opgenomen bedragen. Als het voor het inzicht noodzakelijk is, zijn de aard van deze oordelen en schattingen inclusief de bijbehorende veronderstellingen opgenomen bij de toelichting op de desbetreffende jaarrekeningpost.

Algemene waarderingsgrondslagen

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de Richtlijnen voor de jaarverslaggeving voor organisaties zonder winststreven die zijn uitgegeven door de Raad voor de Jaarverslaggeving (RJ640).

Vergelijking met voorgaand jaar

De gehanteerde grondslagen van waardering en resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaande jaar.

Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Algemeen

Activa en passiva worden in het algemeen gewaardeerd tegen de verkrijgings- of vervaardigingsprijs of de actuele waarde. Indien geen specifieke waarderingsgrondslag is vermeld, vindt waardering plaats tegen de verkrijgingsprijs. Onder de verkrijgingsprijs wordt verstaan het bedrag dat te zijner tijd bij afwikkeling van de desbetreffende post zal worden ontvangen of betaald.

Het boekjaar loopt van 1 januari tot en met 31 december en is hierdoor gelijk aan het kalenderjaar.

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa worden gewaardeerd tegen de verkrijgingsprijs, onder aftrek van afschrijvingen op basis van de verwachte economische levensduur. De gehanteerde afschrijvingspercentages bedragen: automatisering 20% en overige apparatuur en meubilair 20%. In het jaar van aanschaf wordt pro rato afgeschreven vanaf een bedrag van € 500.

Vorderingen

Vorderingen worden gewaardeerd tegen de reële waarde van de tegenprestatie. Indien een voorziening voor oninbaarheid gevormd dient te worden, dan wordt dit in mindering gebracht op de boekwaarde van de vordering.

Liquide middelen

De liquide middelen bestaan uit kas- en banktegoeden met een looptijd korter dan twaalf maanden. De liquide middelen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Schulden op lange termijn

De schulden op lange termijn worden gewaardeerd tegen reële waarde en hebben een looptijd langer dan een jaar.

Schulden op korte termijn

De schulden op korte termijn worden gewaardeerd tegen reële waarde en hebben een looptijd korter dan een jaar.

Pensioenregeling medewerkers

De pensioenregeling is ondergebracht bij een verzekeraar (Zwitserleven). Een dekkingsgraad is derhalve niet van toepassing. Er is een collectieve premieverdeling tussen LSH en de medewerkers. Beiden dragen de helft van de premie bij. De uitvoeringsovereenkomst is ingegaan in augustus 2014 en loopt tot 1 januari 2020. De overeenkomst is per 1 januari 2020 met vijf jaar verlengd en zal na deze periode wederom steeds met vijf jaar worden verlengd, indien de overeenkomst niet ten minste twee maanden voor afloop met aangetekend schrijven is opgezegd.

Grondslagen voor de resultaatbepaling

Algemeen

Bij de bepaling van het resultaat zijn, voor zover niet anders vermeld, de aan het boekjaar toe te rekenen baten en lasten opgenomen.

Projectbaten

LSH beoordeelt bij transacties of en in hoeverre bedragen voor derden ontvangen worden. Daarbij worden alle relevante feiten en omstandigheden in aanmerking genomen. Bedragen die LSH voor eigen rekening ontvangt, worden als opbrengst verantwoord.

In dit kader wordt onder eigen rekening verstaan dat LSH bedragen ontvangt voor eigen rekening indien zij belangrijke rechten op economische voordelen en belangrijke risico's heeft met betrekking tot de geleverde goederen of diensten. Ten aanzien van de ontvangen gelden vanuit de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, hanteert LSH het uitgangspunt dat zij de verantwoordelijkheid draagt voor de ontvangen subsidie en daarmee ook het risico draagt. Als gevolg van dit uitgangspunt wordt de volledige PPS-toeslag en de overige subsidies van RVO over een jaar als bate verantwoord.

Wanneer LSH zelf de subsidie realiseert, worden de baten genomen zodra er een redelijke mate van zekerheid is dat de rechtspersoon aan de gestelde subsidievoorwaarden heeft voldaan en de subsidie derhalve daadwerkelijk verkregen zal worden.

Overige baten

De overige baten worden opgenomen op het moment dat er een betrouwbare schatting van de opbrengst kan worden gemaakt.

Projectkosten

Projecttoekenningen worden ten laste van het boekjaar gebracht waarin het besluit tot toekenning schriftelijk is medegedeeld en er een in rechte afdwingbare verplichting ontstaat, ongeacht in welk boekjaar een projectbetaling wordt gedaan. De betaling van de verplichting geschiedt in overeenstemming met de in de overeenkomst opgenomen voorwaarden. In het geval dat de werkelijke kosten lager uitvallen dan de overeengekomen vergoeding, wordt het verschil verantwoord in het verslagjaar waarin dit is ontstaan, veelal bij afronding van de activiteit/het onderzoek dan wel bij de oplevering van de (eind)rapportage.

Personeelsbeloningen

Lonen, salarissen en sociale lasten worden op grond van de arbeidsvoorwaarden verwerkt in de staat van baten en lasten voor zover ze verschuldigd zijn aan de werknemers.

Afschrijvingen

De materiële vaste activa worden vanaf het moment van ingebruikneming in vijf jaar afgeschreven.

Rentebaten en rentelasten

De rentebaten die zijn opgenomen onder de financiële baten en lasten worden tijdsevenredig verwerkt, rekening houdend met de effectieve rentevoet.

Toelichting op het kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte methode en geeft inzicht in de geldmiddelen die gedurende het boekjaar beschikbaar zijn gekomen en in het financieren van de bestedingen in hetzelfde boekjaar. De geldmiddelen in het kasstroomoverzicht bestaan uit de liquide middelen. Ontvangsten en uitgaven uit hoofde van interest zijn opgenomen onder de kasstroom uit operationele activiteiten. De verkrijgingsprijs van de verworven materiële vaste activa is opgenomen onder de investeringsactiviteiten.

E. Toelichting op de balans

Materiële vaste activa

	<u>Auto- matisering</u>	<u>Overige apparatuur en meubilair</u>	<u>Totaal</u>
	€	€	€
Boekwaarden per 1 januari 2019	6.511	2.444	8.955
Mutaties 2019:			
- investeringen *	62.982	257.040	320.022
- afschrijvingen	<u>-10.665</u>	<u>-33.303</u>	<u>-43.968</u>
Boekwaarden per 31 december 2019	<u>58.828</u>	<u>226.181</u>	<u>285.009</u>
Aanschafwaarden	83.069	263.038	346.107
Cumulatieve afschrijvingen	<u>-24.241</u>	<u>-36.857</u>	<u>-61.098</u>
Boekwaarden per 31 december 2019	<u>58.828</u>	<u>226.181</u>	<u>285.009</u>

* Stichting Life Sciences Health - TKI is in mei 2019 verhuisd naar een kantoorruimte aan de Wilhelmina van Pruisenweg 104 te Den Haag. Voor de totale inrichting hebben er diverse investeringen plaatsgevonden in automatiseringssystemen en meubilair.

	<u>31-12-2019</u>	<u>31-12-2018</u>
	€	€
<u>Financiële vaste activa</u>		
- Nog te ontvangen subsidies		
TKI-toeslag 2013	0	337.490
TKI-toeslag 2014	2.383.173	2.383.173
TKI-toeslag 2015	2.828.197	10.988.083
TKI-toeslag 2016	11.148.585	17.571.933
PPS-toeslag 2017	18.976.614	28.251.989
PPS-toeslag 2018	33.328.910	48.228.910
PPS-toeslag 2019	50.189.542	0
PPS-projecttoeslag 2017	7.004	7.004
TKI Impuls 2013	105.778	173.726
TKI MIT 2018	0	20.000
TKI MIT 2019	20.000	0
Programmaondersteunende activiteiten 2017	0	143.363
Programmaondersteunende activiteiten 2018	71.906	257.013
Programmaondersteunende activiteiten 2019	<u>103.764</u>	<u>0</u>
Totaal nog te ontvangen subsidies	<u><u>119.163.473</u></u>	<u><u>108.362.684</u></u>
<p>Het totaal van de nog te ontvangen subsidies per balansdatum bedraagt € 119.163.473. Met de subsidiegever is een liquiditeitsschema overeengekomen, zodat de bedragen tijdig beschikbaar worden gesteld om ingezet te worden voor de Topsector LSH.</p>		
<u>Vorderingen</u>		
Debiteuren	45.980	12.000
Vooruitbetaalde bedragen	32.995	31.175
Waarborgsom	27.537	0
Rente	321	874
Overige vorderingen	<u>18.843</u>	<u>0</u>
Totaal vorderingen	<u><u>125.676</u></u>	<u><u>44.049</u></u>
- Debiteuren	<u><u>45.980</u></u>	<u><u>12.000</u></u>

Het saldo van de subadministratie debiteuren per 31 december 2019 bedraagt € 45.980. Alle debiteurenvorderingen worden na een individuele beoordeling als volwaardig beschouwd. Een voorziening voor oninbaarheid wordt niet noodzakelijk geacht.

	<u>31-12-2019</u>	<u>31-12-2018</u>
	€	€
<u>Liquide middelen</u>		
Betaalrekeningen	42.288.533	20.772.913
Vermogensspaarrekening	6.526.046	6.525.172
Zakelijk Kwartaal Deposito Plus rekening	<u>1.000.003</u>	<u>1.000.003</u>
Totaal liquide middelen	<u><u>49.814.582</u></u>	<u><u>28.298.088</u></u>

De liquide middelen bestaan uit bankrekeningen bij ABN AMRO. Alle geldmiddelen zijn direct opeisbaar. Per 31 december 2019 bedraagt de rente op de spaarrekeningen maximaal 0,01% voor het saldo tussen € 0 en € 1.000.000.

Reserves en fondsen

Reserves	817.103	832.985
Fondsen	<u>44.100.919</u>	<u>56.419.731</u>
Totaal reserves en fondsen	<u><u>44.918.022</u></u>	<u><u>57.252.716</u></u>

Bestemming saldo

Van het saldo van baten en lasten is € 15.882 onttrokken aan de reserves. Daarnaast is er € 12.318.812 onttrokken aan de diverse bestemmingsfondsen.

Continuïteitsreserve

Stand per 1 januari	725.978	529.225
Mutatie boekjaar	<u>-15.882</u>	<u>196.753</u>
Stand per 31 december	<u><u>710.096</u></u>	<u><u>725.978</u></u>

De continuïteitsreserve staat ter vrije beschikking van het bestuur. De reserve wordt gebruikt ter dekking van de operationele kosten en voor het opvangen van eventuele tegenvallers.

	<u>31-12-2019</u>	<u>31-12-2018</u>
	€	€
<i>Bestemmingsreserve Innovatie stimulatie</i>		
Stand per 1 januari	107.007	107.007
Mutatie boekjaar	<u>0</u>	<u>0</u>
Stand per 31 december	<u><u>107.007</u></u>	<u><u>107.007</u></u>

De bestemmingsreserve Innovatie stimulatie is ten behoeve van het stimuleren van innovaties, op het gebied van Biotech en zorg, door start-ups. Het staat ter vrije beschikking van het bestuur.

Bestemmingsfonds TKI-toeslag 2013

Stand per 1 januari	0	0
Mutatie nieuwe toekenningen boekjaar	0	0
Vrijval	0	213.284
Mutatie herallocatie projecten	0	-213.284
Mutatie boekjaar	<u>0</u>	<u>0</u>
Stand per 31 december	<u><u>0</u></u>	<u><u>0</u></u>

Het bestemmingsfonds TKI-toeslag 2013 betreft nog te beschikken projecten in het kader van de TKI-toeslag 2013. Van de totaal beschikbare TKI-toeslag 2013 van € 4.054.378 is reeds € 3.851.659 beschikt en € 202.719 aangewend voor programmaondersteunende activiteiten. Hierdoor is de volledige TKI-toeslag 2013 beschikt.

Bestemmingsfonds TKI-toeslag 2014

Stand per 1 januari	4.220.441	923.357
Mutatie nieuwe toekenningen boekjaar	-120.835	-778.225
Vrijval	908.131	90.836
Mutatie herallocatie projecten	-5.007.737	3.984.473
Mutatie boekjaar	<u>-4.220.441</u>	<u>3.297.084</u>
Stand per 31 december	<u><u>0</u></u>	<u><u>4.220.441</u></u>

Het bestemmingsfonds TKI-toeslag 2014 betreft nog te beschikken projecten in het kader van de TKI-toeslag 2014. Van de totaal beschikbare TKI-toeslag 2014 van € 10.353.200 is reeds € 9.835.540 beschikt en € 517.660 aangewend voor programmaondersteunende activiteiten. Hierdoor is de volledige TKI-toeslag 2014 beschikt.

	<u>31-12-2019</u>	<u>31-12-2018</u>
	€	€
<i>Bestemmingsfonds TKI-toeslag 2015</i>		
Stand per 1 januari	6.044.558	10.693.502
Mutatie nieuwe toekenningen boekjaar	-2.058.173	-2.859.165
Vrijval	936.954	0
Mutatie herallocatie projecten	3.210.442	-1.789.779
Mutatie boekjaar	<u>2.089.223</u>	<u>-4.648.944</u>
Stand per 31 december	<u><u>8.133.781</u></u>	<u><u>6.044.558</u></u>

Het bestemmingsfonds TKI-toeslag 2015 betreft nog te beschikken projecten in het kader van de TKI-toeslag 2015. Van de totaal beschikbare TKI-toeslag 2015 van € 28.281.979 is reeds € 19.788.096 beschikt en € 360.102 aangewend voor programmaondersteunende activiteiten. Projecten die nog beschikt worden, kunnen tot en met uiterlijk 28 december 2020 lopen.

Bestemmingsfonds TKI-toeslag 2016

Stand per 1 januari	849.196	20.862.894
Mutatie nieuwe toekenningen boekjaar	-3.801.718	-19.529.748
Vrijval	3.860.036	182.919
Mutatie herallocatie projecten	1.775.289	-666.869
Mutatie boekjaar	<u>1.833.607</u>	<u>-20.013.698</u>
Stand per 31 december	<u><u>2.682.803</u></u>	<u><u>849.196</u></u>

Het bestemmingsfonds TKI-toeslag 2016 betreft nog te beschikken projecten in het kader van de TKI-toeslag 2016. Van de totaal beschikbare TKI-toeslag 2016 van € 30.184.080 is reeds € 27.501.277 beschikt. Projecten die nog beschikt worden, kunnen tot en met uiterlijk 22 december 2021 lopen.

Bestemmingsfonds PPS-toeslag 2017

Stand per 1 januari	3.071.626	12.906.921
Mutatie nieuwe toekenningen boekjaar	-10.779.094	-25.845.754
Vrijval	170.333	0
Mutatie herallocatie projecten	9.810.316	16.010.459
Mutatie boekjaar	<u>-798.445</u>	<u>-9.835.295</u>
Stand per 31 december	<u><u>2.273.181</u></u>	<u><u>3.071.626</u></u>

Het bestemmingsfonds PPS-toeslag 2017 betreft nog te beschikken projecten in het kader van de PPS-toeslag 2017. Van de totaal beschikbare PPS-toeslag 2017 van € 37.826.844 is reeds € 35.553.663 beschikt. Projecten die nog beschikt worden, kunnen tot en met uiterlijk 29 augustus 2022 lopen.

	<u>31-12-2019</u>	<u>31-12-2018</u>
	€	€
<i>Bestemmingsfonds PPS-toeslag 2018</i>		
Stand per 1 januari	42.203.910	0
Mutatie nieuwe toekenningen boekjaar	-23.055.567	-200.000
Beschikking PPS-toeslag 2018	0	59.728.910
Vrijval	0	0
Mutatie herallocatie projecten	-9.758.311	-17.325.000
Mutatie boekjaar	<u>-32.813.878</u>	<u>42.203.910</u>
 Stand per 31 december	 <u>9.390.032</u>	 <u>42.203.910</u>

Het bestemmingsfonds PPS-toeslag 2018 betreft nog te beschikken projecten in het kader van de PPS-toeslag 2018. Van de totaal beschikbare PPS-toeslag 2018 van € 59.728.910 is reeds € 50.338.878 beschikt. Projecten die nog beschikt worden, kunnen tot en met uiterlijk 12 november 2023 lopen.

Bestemmingsfonds PPS-toeslag 2019

Stand per 1 januari	0	0
Mutatie nieuwe toekenningen boekjaar	-40.780.920	0
Beschikking PPS-toeslag 2019	62.402.042	0
Vrijval	0	0
Mutatie herallocatie projecten	0	0
Mutatie boekjaar	<u>21.621.122</u>	<u>0</u>
 Stand per 31 december	 <u>21.621.122</u>	 <u>0</u>

Het bestemmingsfonds PPS-toeslag 2019 betreft nog te beschikken projecten in het kader van de PPS-toeslag 2019. Van de totaal beschikbare PPS-toeslag 2019 van € 62.402.042 is reeds € 40.780.920 beschikt. Projecten die nog beschikt worden, kunnen tot en met uiterlijk 8 januari 2024 lopen.

Bestemmingsfonds TKI Impuls 2013

Stand per 1 januari	30.000	30.000
Mutatie nieuwe toekenningen boekjaar	0	0
Mutatie herallocatie projecten	-30.000	0
Mutatie boekjaar	<u>-30.000</u>	<u>0</u>
 Stand per 31 december	 <u>0</u>	 <u>30.000</u>

	<u>31-12-2019</u>	<u>31-12-2018</u>
	€	€
<u>Schulden op lange termijn</u>		
<i>Nog te betalen projectverplichtingen</i>		
Nog te betalen bedragen TKI-toeslag 2013	0	0
Nog te betalen bedragen TKI-toeslag 2014	780.352	560.248
Nog te betalen bedragen TKI-toeslag 2015	6.601.022	9.974.940
Nog te betalen bedragen TKI-toeslag 2016	13.368.050	21.881.024
Nog te betalen bedragen PPS-toeslag 2017	25.781.921	28.296.278
Nog te betalen bedragen PPS-toeslag 2018	37.264.327	17.493.000
Nog te betalen bedragen PPS-toeslag 2019	39.151.882	0
Nog te betalen bedragen PPS-projecttoeslag 2017	14.009	14.009
Nog te betalen bedragen TKI Impuls 2013	0	113.804
Nog te betalen TTI transitiemiddelen projecten	<u>-4.699</u>	<u>499.900</u>
Totaal schulden op lange termijn	<u><u>122.956.864</u></u>	<u><u>78.833.203</u></u>

Het totaal van de nog te betalen projectverplichtingen van € 122.956.864 bestaat uit € 44.513.624 kortlopende nog te betalen projectverplichtingen (2018; € 16.257.605) en uit € 78.443.240 aan langlopende nog te betalen projectverplichtingen (2018; € 62.575.598).

Schulden op korte termijn

Vooruitontvangen subsidie MIT 2019	0	180.000
Vooruitontvangen subsidie MIT 2020	180.000	0
Vooruitontvangen bedragen Gezondheidsfondsen	609.346	296.851
Crediteuren	553.163	81.275
Loonheffingen	39.652	23.017
Vakantiegeld	37.572	27.754
Vakantiedagen	21.148	2.462
Omzetbelasting	7.980	0
Pensioenpremies	1.256	0
Nog vrij te vallen huurkorting	49.042 *	0
Overige schulden en overlopende passiva	<u>14.695</u>	<u>16.498</u>
Totaal schulden op korte termijn	<u><u>1.513.854</u></u>	<u><u>627.857</u></u>

* Betreft een jaarlijkse huurkorting voor het kantoor op de Wilhelmina van Pruisenweg 104 van € 11.317 per jaar voor de periode 1 januari 2020 tot en met 30 april 2024.

De schulden voor vakantiegeld en loonheffingen namen in 2019 toe ten opzichte van 2018. Reden is dat er per eind 2019 meer personen in dienst waren dan per eind 2018.

NIET IN DE BALANS OPGENOMEN RECHTEN EN VERPLICHTINGEN

Overzicht subsidies die nog benut zullen worden na balansdatum

TKI-toeslag 2015

Op 28 september 2015 is TKI-toeslag verleend voor het PPS-programma 'TKI Life Sciences & Health 2015' van € 28.281.979 voor de periode 10 maart 2015 tot en met 28 december 2020. Van de subsidie wordt € 27.921.877 aangewend ten behoeve van projecten en € 360.102 wordt aangewend voor programmaondersteunde activiteiten.

TKI-toeslag 2016

Op 11 november 2016 is TKI-toeslag verleend voor het PPS-programma 'TKI Life Sciences & Health 2016' van € 18.217.220. Op 22 december 2016 is aanvullende TKI-toeslag verleend van € 11.966.860. Het totale subsidiebedrag bedraagt € 30.184.080. Het bedrag kan worden aangewend voor de periode 1 januari 2016 tot en met 22 december 2021. Van de subsidie wordt € 30.184.080 aangewend ten behoeve van projecten.

PPS-toeslag 2017

Op 23 maart 2017 is PPS-toeslag verleend voor het PPS-programma 'TKI Life Sciences & Health 2017' van € 1.567.518. Op 29 mei 2017 is aanvullende PPS-toeslag verleend van € 18.569.310.

Op 29 augustus 2017 is aanvullende PPS-toeslag verleend van € 17.690.016. Het totale subsidiebedrag bedraagt daarmee € 37.826.844. Het bedrag kan worden aangewend voor de periode 7 maart 2017 tot en met 29 augustus 2022. Van de subsidie wordt € 37.826.844 aangewend ten behoeve van projecten.

PPS-toeslag 2018

Op 10 oktober 2018 is PPS-toeslag verleend voor het PPS-programma 'TKI Life Sciences & Health 2018' van € 29.390.684. Op 12 november 2018 is aanvullende PPS-toeslag verleend van € 30.338.226. Het totale subsidiebedrag bedraagt daarmee € 59.728.910. Het bedrag kan worden aangewend voor de periode 31 mei 2018 tot en met 12 november 2023. Van de subsidie wordt € 59.728.910 aangewend ten behoeve van projecten.

PPS-toeslag 2019

Op 2 september 2019 is PPS-toeslag verleend voor het PPS-programma 'TKI Life Sciences & Health 2019' van € 32.321.703. Op 15 oktober 2019 is aanvullende PPS-toeslag verleend van € 30.080.339. Het totale subsidiebedrag bedraagt daarmee € 62.402.042. Het bedrag kan worden aangewend voor de periode 8 januari 2019 tot en met 8 januari 2024. Van de subsidie wordt € 62.402.042 aangewend ten behoeve van projecten.

TKI MIT 2020

Met de MIT-regeling stimuleert het ministerie van Economische Zaken mkb-ondernemers om binnen de Topsector samen te werken en te innoveren. Voor het programma 'Netwerk-activiteiten' is een subsidie toegekend van € 100.000 voor de periode 1 januari 2020 tot en met 31 december 2020. Voor het programma 'Inhuur Innovatiemakelaars' is eveneens een subsidie toegekend van € 100.000 voor de periode 1 januari 2020 tot en met 31 december 2020.

Overzicht subsidies die reeds volledig in de baten zijn opgenomen per balansdatum en die per balansdatum nog niet volledig door de subsidiegever zijn vastgesteld

Diverse subsidies zijn reeds volledig in de baten opgenomen, maar zijn nog niet door de desbetreffende subsidieverlener vastgesteld. Dit betreffen de volgende subsidies:

- TKI Impuls
- TKI-toeslag 2014
- TKI-toeslag 2015
- TKI-toeslag 2016
- PPS-toeslag 2017
- PPS-toeslag 2018
- PPS-toeslag 2019
- TKI MIT 2019
- Programmaondersteunende activiteiten (POA 2019)
- PPS-projecttoeslag 2017 LSHPT17001
- PPS-projecttoeslag 2017 LSHPT17002

Huurcontract

Stichting Life Sciences Health - TKI heeft op 8 februari 2019 een huurcontract afgesloten met 'UBS Real Estate GmbH' voor het gebruik van 434 m² kantoorruimte en zes parkeerplaatsen aan de Wilhelmina van Pruisenweg 104 te Den Haag. De overeenkomst is gesloten voor een periode van vijf jaar en is ingegaan per 1 mei 2019. De huurprijs bedraagt € 84.880 op jaarbasis, exclusief servicekosten. De huurprijs wordt jaarlijks per 1 mei geïndexeerd op basis van de CPI.

De waarborgsom bedraagt drie maanden huur en servicekosten voor een totaal van € 27.537. Het huurcontract is een stilzwijgende overeenkomst, waarbij het contract bij einde contractperiode verlengd wordt voor een periode van vijf jaar. Stichting Life Sciences Health - TKI heeft de optie om het huurcontract uiterlijk twaalf maanden voor het einde van de contractperiode te beëindigen.

Gebeurtenissen na balansdatum

Door de uitbraak van het coronavirus wereldwijd, inclusief Nederland, zijn door diverse overheden ingrijpende maatregelen genomen om het virus onder controle te krijgen. De coronacrisis en de maatregelen hebben naar verwachting geen belangrijke financiële gevolgen voor de stichting. Operationeel heeft het coronavirus wel grote impact op de activiteiten van de stichting. Zo zouden partners failliet kunnen gaan en is het waarschijnlijk dat samenwerkingsprojecten vertraagd worden. Om de gevolgen voor de stichting in kaart te brengen heeft de stichting een coronateam opgericht en wordt er nauw samengewerkt met RVO om bijvoorbeeld de aanwendingsperiode te verlengen. Op basis van het vorenstaande zijn de waarderingsgrondslagen voor het opstellen van de jaarrekening gebaseerd op de veronderstelling van continuïteit.

Er hebben zich verder geen bijzondere gebeurtenissen voorgedaan na de balansdatum van 31 december 2019.

F. Toelichting op de staat van baten en lasten

	<u>Realisatie</u> <u>2019</u>	<u>Begroting</u> <u>2019</u>	<u>Realisatie</u> <u>2018</u>
	€	€	€
BATEN			
<u>Projectbaten</u>			
PPS-toeslag 2018	0	0	59.728.910
PPS-toeslag 2019	62.402.042	65.000.000	0
TKI MIT 2018	0	0	200.000
TKI MIT 2019	200.000	200.000	0
Programmaondersteunende activiteiten 2017	0	0	133.412
Programmaondersteunende activiteiten 2018	0	0	1.541.503
Programmaondersteunende activiteiten 2019	2.302.044	2.585.000	0
POA 2018 (Management & organisatie)	50.000	0	85.107
Valorisatie (Life Sciences@Work programma)	100.000	0	100.000
TTI Onderzoeksprojecten	-4.699	0	0
BIO-Europe Spring 2018	0	0	35.000
Deelnemersbijdrage Venture Challenge	<u>79.000</u>	<u>0</u>	<u>58.500</u>
Totaal projectbaten	<u><u>65.128.387</u></u>	<u><u>67.785.000</u></u>	<u><u>61.882.432</u></u>
<u>Overige baten</u>	<u><u>35.536</u></u>	<u><u>0</u></u>	<u><u>0</u></u>

De baten zijn lager dan begroot. Voornaamste reden is dat de PPS-toeslag 2019 lager is vastgesteld dan tijdens het opstellen van de begroting 2019 werd verwacht.

	<u>Realisatie 2019</u>	<u>Begroting 2019</u>	<u>Realisatie 2018</u>
LASTEN	€	€	€
<u>Directe projectkosten</u>			
TKI-toeslag 2014	120.835	} 60.000.000	778.225
TKI-toeslag 2015	2.058.173		2.859.165
TKI-toeslag 2016	3.801.718		19.529.748
PPS-toeslag 2017	10.779.094		25.845.754
PPS-toeslag 2018	23.055.567		200.000
PPS-toeslag 2019	40.780.920		0
TKI MIT 2018	0	0	200.000
TKI MIT 2019	200.000	200.000	0
BIO-Europe Spring 2018	0	0	35.000
Vrijval TKI-toeslag 2013	0	0	-213.284
Vrijval TKI-toeslag 2014	-908.131	0	-90.836
Vrijval TKI-toeslag 2015	-936.954	0	0
Vrijval TKI-toeslag 2016	-3.860.036	0	-182.919
Vrijval TKI-toeslag 2017	-170.333	0	0
Vrijval TTI Transitie Onderzoeksprojecten	<u>-4.699</u>	<u>0</u>	<u>0</u>
Totaal directe projectkosten	<u>74.916.154</u>	<u>60.200.000</u>	<u>48.960.853</u>
<u>Personeelskosten</u>			
Salarissen	785.233	701.000	496.416
Sociale lasten	130.012	132.000	83.278
Pensioen	<u>41.208</u>	<u>44.000</u>	<u>28.805</u>
Subtotaal	<u>956.453</u>	<u>877.000</u>	<u>608.499</u>
<i>Overige personeelskosten</i>			
Inhuur extern personeel *	439.552	375.000	365.477
Training en overige	<u>64.029</u>	<u>20.000</u>	<u>37.184</u>
Subtotaal	<u>503.581</u>	<u>395.000</u>	<u>402.661</u>
Totaal personeelskosten	<u>1.460.034</u>	<u>1.272.000</u>	<u>1.011.160</u>
<i>Gemiddeld aantal fte in loondienst</i>	<i>14,75</i>	<i>15,40</i>	<i>9,57</i>

* Bestaat in 2019 uit kosten invulling secretariaat, kosten van de operationeel directeur, kosten voor de evaluatiecommissie en inhuur van diverse uitzendkrachten.

De bezoldiging van de algemeen directeur en de operationeel directeur is conform de voorschriften op basis van de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector en wordt op de volgende pagina toegelicht.

WNT-verantwoording 2019 Stichting Life Sciences Health - TKI (LSH)

Per 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) ingegaan. Deze verantwoording is opgesteld op basis van de volgende op LSH van toepassing zijnde regelgeving: het algemene WNT-maximum.

Het bezoldigingsmaximum in 2019 voor LSH is € 194.000. Dit geldt naar rato van de duur en/of omvang van het dienstverband.

Leidinggevende topfunctionarissen en gewezen topfunctionarissen met dienstbetrekking en leidinggevende topfunctionarissen zonder dienstbetrekking

<u>Naam</u>	<i>N. van Meeteren</i>	<i>E. Nagel</i>
<u>Functie 2019</u>	algemeen directeur	operationeel directeur
<u>Dienstverband 2019</u>		
Soort	loondienst	externe inhuur
Aanvang en einde dienstvervulling in 2019	01-01/31-12	01-01/31-12
Omvang dienstverband (gemiddeld fte)	0,82 fte / 32,67 uur p/w	1 fte
(Fictieve) dienstbetrekking	ja, onbepaald	nee
Individueel bezoldigingsmaximum 2019	€ 158.433	€ 194.000
<u>Bezoldiging 2019</u>	€	€
Brutoloon/salaris	98.690	
Vakantiegeld	7.511	
Eindejaarsuitkering	1.000	
Variabele beloning	<u>0</u>	
Totaal jaarinkomen	<u>107.201</u>	
Pensioenlasten (werkgeversdeel)	10.626	
Belastbare onkostenvergoedingen	0	
Beloningen betaalbaar op termijn	<u>0</u>	
Totaal overige lasten en vergoedingen	<u>10.626</u>	
Subtotaal	<u>117.827</u>	<u>187.915</u>
Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	n.v.t.	n.v.t.
Totaal bezoldiging 2019	<u>117.827</u>	<u>187.915</u>
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	n.v.t.	n.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	n.v.t.	n.v.t.

<u>Naam</u>	<i>N. van Meeteren</i>	<i>E. Nagel</i>
<u>Gegevens 2018</u>		
Aanvang en einde dienstvervulling in 2018	01-01/31-12	01-01/31-12
Omvang dienstverband 2018 (fte)	0,8 fte / 32 uur p/w	1 fte
Individueel bezoldigingsmaximum 2018	€ 151.200	€ 189.000
<u>Bezoldiging 2018</u>		
	€	€
Brutoloon/salaris	92.010	
Vakantiegeld	7.361	
Eindejaarsuitkering	500	
Variabele beloning	<u>0</u>	
Totaal jaarinkomen	<u>99.871</u>	
Pensioenlasten (werkgeversdeel)	9.912	
Belastbare onkostenvergoedingen	0	
Beloningen betaalbaar op termijn	<u>0</u>	
Totaal overige lasten en vergoedingen	<u>9.912</u>	
Subtotaal	109.782	188.981
Belastbare onkostenvergoedingen	0	0
Beloningen betaalbaar op termijn	<u>0</u>	<u>0</u>
Totaal bezoldiging 2018	<u>109.782</u>	<u>188.981</u>

Het bestuur heeft het bezoldigingsbeleid, de hoogte van de directiebeloning en de hoogte van andere bezoldigingscomponenten vastgesteld. Het bezoldigingsbeleid wordt periodiek geactualiseerd.

Toezichthoudende topfunctionarissen

De bestuursleden zijn niet in dienst bij LSH. De namen en functies van de bestuursleden zijn:

- H.A.P. Pols, voorzitter van het bestuur
- C.J.F. Tervoort, lid van het bestuur
- H.J. Smid, lid van het bestuur

<u>Naam</u>	<i>H.A.P. Pols</i>	<i>C.J.F. Tervoort</i>	H.J. Smid
<u>Gegevens 2019</u>			
Functie	Voorzitter	Lid	Lid
Aanvang en einde dienstvervulling in 2019	01-01/31-12	01-01/31-12	01-01/31-12
Individueel bezoldigingsmaximum 2019	€ 29.100	€ 19.400	€ 19.400
<u>Bezoldiging 2019</u>			
Totaal bezoldiging 2019	<u>€ 12.000</u>	<u>€ 2.730</u>	<u>€ 0</u>
Onverschuldigd betaald en nog niet terugontvangen bedrag	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Reden waarom de overschrijding al dan niet is toegestaan	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
Toelichting op de vordering wegens onverschuldigde betaling	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
<u>Gegevens 2018</u>			
Functie	Lid	Lid	Lid
Aanvang en einde dienstvervulling in 2018	01-01/31-12	17-01/31-12	17-01/31-12
Individueel bezoldigingsmaximum 2018	€ 28.350	€ 18.072	€ 18.072
<u>Bezoldiging 2018</u>			
Totaal bezoldiging 2018	<u>€ 5.000</u>	<u>€ 3.054</u>	<u>€ 0</u>

Uitkeringen wegens beëindiging aan topfunctionarissen met of zonder dienstbetrekking

In 2019 zijn er geen dienstverbanden met topfunctionarissen met of zonder dienstverband beëindigd.

Overige rapportageverplichtingen op grond van WNT

Naast de hiervoor vermelde topfunctionarissen zijn er geen overige functionarissen met dienstbetrekking die in 2019 een bezoldiging boven het individuele WNT-maximum hebben ontvangen. Er zijn in 2019 geen ontslaguitkeringen betaald aan overige functionarissen die op grond van de WNT dienen te worden vermeld, of die in eerdere jaren op grond van de WOPT of de WNT vermeld zijn of hadden moeten worden.

	<u>Realisatie 2019</u>	<u>Begroting 2019</u>	<u>Realisatie 2018</u>
	€	€	€
<u>Huisvestingskosten</u>			
Huurkosten	49.042		0
Servicekosten	14.403		0
Schoonmaakkosten	9.293		0
Overige huisvestingskosten	<u>8.936</u>		<u>0</u>
Totaal pr en communicatie	<u><u>81.674</u></u>	<u><u>45.000</u></u>	<u><u>0</u></u>

Stichting Life Sciences Health - TKI heeft recht op acht huurvrije maanden in de periode 1 mei 2019 tot en met 30 april 2024. Deze huurkorting wordt pro rata verdeeld over de periode. De totale huurkorting voor de periode 1 mei 2019 tot en met 31 december 2019 bedraagt € 7.545. De servicekosten zijn gedurende deze periode wel volledig in rekening gebracht.

Accommodatie- en reiskosten

Reis- en verblijfkosten	35.159		35.584
Locatiehuur en catering	<u>31.620</u>		<u>17.521</u>
Totaal accommodatie- en reiskosten	<u><u>66.779</u></u>	<u><u>50.000</u></u>	<u><u>53.105</u></u>

Pr en communicatie

Promotional events	39.857		43.629
Public affairs	24.591		28.388
Website	9.275		10.041
Promotion materials	58.365		14.631
PR consultancy	4.068		15.474
Other promotional costs	<u>5.191</u>		<u>2.760</u>
Totaal pr en communicatie	<u><u>141.347</u></u>	<u><u>100.000</u></u>	<u><u>114.923</u></u>

Consultancy en advies

Managementadvies	87.944	250.000	17.913
Topteam	168.689	160.000	63.515
Accountantskosten	43.476	30.000	35.595
Juridisch advies	31.355	25.000	25.001
Overige consultancy en advies	<u>1.156</u>	<u>165.000</u>	<u>74.050</u>
Totaal consultancy en advies	<u><u>332.620</u></u>	<u><u>630.000</u></u>	<u><u>216.074</u></u>

	<u>Realisatie 2019</u>	<u>Begroting 2019</u>	<u>Realisatie 2018</u>
	€	€	€
<u>Kantoorkosten</u>			
Telecommunicatie	13.471		15.880
Printkosten	8.297		3.204
Porto	3.493		4.797
Kantoorbenodigdheden	4.474		1.322
Abonnementen en contributies	531		518
Automatiseringskosten	33.607 *		2.268
Overige kantoorkosten	<u>232</u>		<u>1.395</u>
Totaal kantoorkosten	<u><u>64.105</u></u>	<u><u>55.000</u></u>	<u><u>29.384</u></u>

* Wegens de verhuizing naar de Wilhelmina van Pruisenlaan 104 en stijging in fte zijn de automatiseringskosten hoog.

Afschrijvingen

Afschrijving automatisering	10.665		1.200
Afschrijving overige apparatuur en meubilair	<u>33.303</u>		<u>4.018</u>
Totaal afschrijvingen	<u><u>43.968 *</u></u>	<u><u>5.500</u></u>	<u><u>5.218</u></u>

* De afschrijvingskosten zijn hoger dan begroot door de investeringen in de nieuwe kantoorruimte aan de Wilhelmina van Pruisenlaan. Zie pagina 35: "Materiële vaste activa" voor verdere toelichting.

Algemene en administratieve kosten en externe programmaondersteuning

Uitbesteding administratieve ondersteuning	89.908	90.000	70.666
Verzekeringen	28.479	25.000	16.944
Overige algemene en administratieve kosten	<u>8.049</u>	<u>3.778</u>	<u>390</u>
Totaal algemene en administratieve kosten en externe programmaondersteuning	<u><u>126.436</u></u>	<u><u>118.778</u></u>	<u><u>88.000</u></u>

	<u>Realisatie 2019</u>	<u>Begroting 2019</u>	<u>Realisatie 2018</u>
	€	€	€
<u>Financiële baten en lasten</u>			
Ontvangen rente	321	0	874
Bankkosten	<u>-914</u>	<u>-1.500</u>	<u>-878</u>
Totaal financiële baten en lasten	<u><u>-593</u></u>	<u><u>-1.500</u></u>	<u><u>-4</u></u>

Den Haag, 26 mei 2020

Huibert Pols

Kees Tervoort

Henk Smid

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: Bestuur van Stichting Life Sciences Health - TKI

A. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2019

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2019 van de Stichting Life Sciences Health - TKI te 's-Gravenhage gecontroleerd. Naar ons oordeel geeft de in dit jaarrapportage opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van de Stichting Life Sciences Health - TKI op 31 december 2019 en van het resultaat over 2019 in overeenstemming met de Richtlijn voor de Jaarverslaggeving 640 "Organisaties-zonder-winststreven" en de bepalingen van en krachtens de WNT.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2019;
2. de staat van baten en lasten over 2019; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden en het Controleprotocol Wet normering topinkomens (WNT) 2019 vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van de Stichting Life Sciences Health - TKI zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Naleving anticumulatiebepaling WNT niet gecontroleerd

In overeenstemming met het Controleprotocol WNT 2019 hebben wij de anticumulatiebepaling, bedoeld in artikel 1.6a WNT en artikel 5, lid 1, sub j Uitvoeringsregeling WNT, niet gecontroleerd. Dit betekent

ONDERNEMEND, NET ALS U

HLB Blömer Krijtwal 1, 3432 ZT Nieuwegein, Postbus 5, 3430 AA Nieuwegein

T +31 (0)30 605 85 11 E info@hlb-blomer.nl www.hlb-blomer.nl

KvK 30 128 316 BTW NL 8044 21 559 B01 IBAN NL56 INGB 0678 8675 77

HLB Blömer is a member of HLB International, the global advisory and accounting network.

dat wij niet hebben gecontroleerd of er wel of niet sprake is van een normoverschrijding door een leidinggevende topfunctionaris vanwege eventuele dienstbetrekkingen als leidinggevende topfunctionaris bij andere WNT-plichtige instellingen alsmede of de in dit kader vereiste toelichting juist en volledig is.

B. Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het financieel jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- de bijlage.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Richtlijn voor de Jaarverslaggeving 640 "Organisaties-zonder-winststreven" en de bepalingen van en krachtens de WNT is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Richtlijn voor de Jaarverslaggeving 640 "Organisaties-zonder-winststreven" en de bepalingen van en krachtens de WNT alsmede de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Richtlijn voor de Jaarverslaggeving 640 "Organisaties-zonder-winststreven" en de bepalingen van en krachtens de WNT.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Richtlijn voor de Jaarverslaggeving 640 "Organisaties-zonder-winststreven" en de bepalingen van en krachtens de WNT. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de organisatie in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het

voornemen heeft om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, het Controleprotocol WNT 2019, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit.
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of

omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een onderneming haar continuïteit niet langer kan handhaven;

- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur en de directie onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Nieuwegein, 29 mei 2020

HLB Blömer accountants en adviseurs B.V.

Drs. F.M. Verleg RA

Totaaloverzicht TKI-toeslag en PPS-toeslag projecten

Verlening door RVO	Toegekend / Beschikt projecten								Vrijval	TKI-kosten programma- onder- steunende activiteiten	Uitnutting toeslag	Nog te beschikken	
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Beschikt					
€	€	€	€	€	€	€	€	€	€	€	€	€	
<u>TKI-toeslag en PPS-toeslag</u>													
TKI-toeslag 2013	4.054.378	264.798	1.270.293	1.877.613	705.937	10.590	0	0	4.129.231	-277.574	202.719	4.054.376	0
TKI-toeslag 2014	10.353.200	0	1.259.652	2.074.297	5.270.902	1.466.970	641.851	120.835	10.834.507	-998.967	517.660	10.353.200	0
TKI-toeslag 2015	28.281.979	0	0	2.524.805	4.208.762	9.017.145	2.916.165	2.058.173	20.725.050	-936.954	360.102	20.148.198	8.133.781
TKI-toeslag 2016	30.184.080	0	0	0	3.886.627	4.961.574	18.796.448	3.801.718	31.446.367	-3.945.090	0	27.501.277	2.682.803
PPS-toeslag 2017	37.826.844	0	0	0	0	8.044.785	16.900.117	10.779.094	35.723.996	-170.333	0	35.553.663	2.273.181
PPS-toeslag 2018	59.728.910	0	0	0	0	17.325.000	9.958.311	23.055.567	50.338.878	0	0	50.338.878	9.390.032
PPS-toeslag 2019	62.402.042	0	0	0	0	0	0	40.780.920	40.780.920	0	0	40.780.920	21.621.122
Totaal TKI-toeslag en PPS-toeslag	<u>232.831.433</u>	<u>264.798</u>	<u>2.529.945</u>	<u>6.476.715</u>	<u>14.072.228</u>	<u>40.826.064</u>	<u>49.212.892</u>	<u>80.596.307</u>	<u>193.978.949</u>	<u>-6.328.918</u>	<u>1.080.481</u>	<u>188.730.512</u>	<u>44.100.919</u>